

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

**RODOVÉ HROBKY Z 2. POLOVINY 19. STOLETÍ
V OLOMOUCKÉM KRAJI**

bakalářská diplomová práce

MICHAELA RADOVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Macurová, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem uvedenou bakalářskou diplomovou práci na téma *Rodové hrobky 2. poloviny 19. století v Olomouckém kraji* vypracovala samostatně, na základě vlastních poznatků, použité literatury a ostatních pramenů, které jsem uvedla dle citační normy pro umění.

Počet znaků: 83 266

V Olomouci dne:

Podpis autorky:

Je mi potěšením v této práci poděkovat všem, kteří mi byli při psaní nápomocni. Děkuji Mgr. Zuzaně Macurové, Ph.D., za konzultace, rady, připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla.

ÚVOD	9
PŘEHLED BĀDÁNÍ	10
1. SMRT A POHŘBÍVÁNÍ V 19. STOLETÍ	15
2. HROBKA RODU VON BAILLOU V HUSTOPEČÍCH NAD BEČVOU	21
2.1 Rod, působení, osudy	21
2.2 Rodinná hrobka von Baillou.....	25
2.3 Popis stavby.....	27
2.4 Současný stav	33
3. HROBKA RODU KINSKÝCH V NĀMĚŠTI NA HANĚ	35
3.1 Rod, působení, osudy	35
3.2 Rodinná hrobka Kinských	38
3.3 Popis stavby.....	39
3.4 Současný stav	44
4. DALŠÍ RODINNĚ HROBKY V OKOLÍ	46
ZĀVĚR	55
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	57
SEZNAM OBRAZOVĚ PŘÍLOHY	63

Úvod

Hrobky zastávají v rámci kulturního dědictví významné místo a poskytují důležitý pohled do historie, společnosti a hodnot příslušné éry. Tyto sepulkrální stavby nás zavádějí do dob, kdy se rodiny snažily vyjádřit svou pletu k zemřelým pomocí impozantních staveb, zároveň však reflektovaly dobové kulturní a umělecké tendence. Tyto stavební skvosty však mnohdy ztratily svůj význam i funkci.

Má bakalářská práce se zabývá hrobkami šlechticů vystavěnými v druhé polovině 19. století na území dnešního Olomouckého kraje. Pozornost je zaměřena především na dvě mnou vybrané stavby. Jedná se o hrobku von Baillou v Hustopečích nad Bečvou a hrobku Kinských v Náměšti na Hané. V první kapitole se tato práce zabývá smrtí a pohřbívání v 19. století, aby bylo možné lépe porozumět kontextu, ve kterém rodové hrobky vznikaly. Projdeme i tématy narození, stáří, následné smrti a pohřbívání. Hlavní část práce se zaměří na dvě mnou vybrané stavby: hrobka rodu von Baillou v Hustopečích nad Bečvou a hrobka Kinských v Náměšti na Hané. Tyto stavby byly vybrány z důvodu odlišného typu umístění, architektonického stylu a současného stavu. Každá část obsahuje podkapitolu popisující vznik a působení rodu na našem území, jejich společenské postavení a následné osudy či pády. V další části se zabývám popisem staveb a jejich zařazením do umělecko-historického kontextu. Věnovat se budu také současnému stavu každé stavby, porovnam výhody a nevýhody umístění a zda se jim v našem století dostává jakékoliv péče. Bude zkoumáno, jakou roli hrály tyto hrobky ve společenském životě tehdejší doby a jaký odkaz zanechaly pro budoucí generace.

Funerální stavby jsou mnohdy opomíjené a nedostává se jim dostatečné pozornosti či úcty. Rozhodla jsem se proto zmínit v mé bakalářské práci i další rodinné hrobky v okolí ze stejného časového rozmezí. Dojde k letnému porovnání s hrobkami stěžejními pro tuto diplomovou práci.

Tato bakalářská práce má za cíl přispět k lepšímu pochopení pohřební kultury 19. století a důkladně prozkoumat architektonické, historické a kulturní kontexty, jež tyto hrobky formovaly.

Přehled bádání

Abychom lépe pochopili problematiku této práce, pomůže nám přenesení do kontextu kapitola věnující se smrti a pohřbívání v 19. století. Toto téma zmiňuje spousta vydaných publikací, avšak nejvíce přínosná pro tuto práci byla kniha *Z dějin české každodennosti: život v 19. století* od Mileny Lenderové a kolektivu.¹ Kniha přináší pohled na život v předminulém věku všech vrstev společnosti. Prolíná se zde soukromý, veřejný, profánní i náboženský život, rituály, činnosti a stereotypy.

Další kolektivní monografií použitou při této práci byla kniha *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, kde jsem čerpala informace zaměřené hlavně na statistiky dožívání a plodnosti.² Informace o stáří ještě doplní publikace *Gerontologie* z roku 1981 od Vladimíra Pacovského a Hany Heřmanové³ a taktéž novější kolektivní monografie *Úvod do gerontologie* z roku 2016, věnující se aspektům stárnutí a stáří v co nejširším kontextu.⁴ Pro část práce věnující se smrti jsem sáhla po publikaci *Nové kapitoly ze sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví* od Libuše Čeledové a kolektivu z roku 2017.⁵ V knize nalezneme část věnovanou epidemiím a umírání v dějinách lidstva, informace použité i v této práci. Problematice smrti a pohřbívání se věnuje i kolektivní monografie *Fenomén smrti v české kultuře 19. století* z roku 2001.⁶ Zde mi byly přínosné zejména dvě kapitoly; Utopie a pragmatismus osvícenské architektury: klasicistní hrobky a hřbitovy a kapitola Druhý život barokního pohřbu.

Olga Nešporová vydala v roce 2020 dílo v anglickém jazyce s názvem *Funerary Practices in the Czech Republic*.⁷ Tato ucelená studie přináší historický vývoj pohřebních tradic a zvyků od 18. století až po současnost a pomohla mi jednoduše popsat fakta o pohřbívání v českých zemích.

Šlechtickému rodu von Baillou se úzce věnuje publikace Jiřího Gregorka *Osudy: rod von Baillou a Hustopeče*.⁸ Gregorek postupně zmiňuje důležité členy tohoto rodu a jejich

¹ Milena Lenderová – Tomáš Jiránek – Marie Macková, *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, Vydání druhé, doplněné, Praha 2017.

² Ludmila Fialová – Pavla Horská – Milan Kučera et al., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996.

³ Vladimír Pacovský – Hana Heřmanová, *Gerontologie*, Praha 1981.

⁴ Libuše Čeledová – Zdeněk Kalvach – Rostislav Čevela, *Úvod do gerontologie*, Praha 2016.

⁵ Libuše Čeledová – Jan Holčík, *Nové kapitoly ze sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví*, Praha 2017.

⁶ Helena Lorenzová - Taťána Petrasová (edd.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001.

⁷ Olga Nešporová, *Funerary Practices in the Czech Republic*, London 2020.

⁸ Jiří Gregorek, *Osudy: rod von Baillou a Hustopeče*, Praha 2005.

působení v Hustopečích nad Bečvou. Letmo zmíní i výstavbu nové hrobky v souvislosti s Alfrédem von Baillou v kapitole šesté. Toto dílo je jediné zaměřující se pouze na šlechtice von Baillou. O původním pohřebišti této rodiny a následné vystavění nové hrobky se taktéž dozvíme ve *Zpravodaji/Klub genealogů a heraldiků Ostrava XXVIII* od Miroslava Pavlu. Článek nese název: *Náhrobky baronů Baillou a heraldické památky 19. století v Hustopečích nad Bečvou*.⁹ Zakladatel rakouské větve rodiny Johann Rytíř von Baillou byl důkladně popsán v lexikonu Constantina von Wurzbach z druhé poloviny 19. století: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich, svazek č. 14*.¹⁰

Co se stavby hrobky von Baillou v Hustopečích týče, je zmíněná v dílech věnujících se náhrobním památkám či stavbám. Jednou z nich je kniha Renaty Skřebkové *Sepulkrální památky v okresu Přerov*¹¹ či *Hranická architektura 1815–1948* od Tomáše Pospěcha. Pospěch věnoval jednu kapitolu hranickým architektům a stavitelům a najdeme zde i Zachariáše Hermanna, projektanta hrobky von Baillou v Hustopečích nad Bečvou.¹²

Nejen literatura, ale i archivní prameny byly v této práci důležitou částí. Fakta o počátcích výstavby a dokumenty spojené se stavbou hrobky von Baillou jsou uloženy v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě.¹³ Použity byly také informace o provedené rekonstrukci nebo dokumenty pro plánované úpravy stavby.¹⁴ Tyto zprávy mi pro výzkum poskytl Městys Hustopeče a jsou uloženy na tamním obecním úřadě. Jelikož je tato stavba od roku 2013 památkově chráněna, některé informace popisující stavbu nalezneme i ve veřejně přístupném Památkovém katalogu Národního památkového ústavu.¹⁵

V roce 1995 vydal Vladimír Votýpka publikaci nesoucí název *Příběhy české šlechty* o osudech příslušníků českých šlechtických rodů a v krátkosti se zde věnuje i rodině

⁹ Miroslav Pavlu, *Náhrobky baronů Baillou a heraldické památky 19. století v Hustopečích nad Bečvou, Zpravodaj/ Klub genealogů a heraldiků Ostrava XXVIII*, 1986.

¹⁰ Constantin von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, Bd. 14, Wien 1865.

¹¹ Renata Skřebková, *Sepulkrální památky okresu Přerov*, Ostrava 2019.

¹² Tomáš Pospěch, *Hranická architektura 1815–1948*, Hranice 2000.

¹³ ZA Opava, pob. Olomouc, Rodinný archiv Baillou Hustopeče nad Bečvou; inv. č. 11, karton č. 1 – *Korespondence a rozpočet prací na rodinné hrobce v Hustopečích*, nefol. – ZA Opava, pob. Olomouc, Rodinný archiv Baillou Hustopeče nad Bečvou; inv. č. 12, karton č. 1 – *Korespondence s městečkem Hustopeče ve stavebních záležitostech*, nefol.

¹⁴ ARTING plus, s. r. o. projekční a inženýrská kancelář, dokumentace pro vydání stavebního povolení, *Stavební úpravy střechy hrobky rodu Baillou*, Valašské Meziříčí, 2018, zpráva uložena na úřadu městyse Hustopeče nad Bečvou.

¹⁵ Hrobka rodu von Baillou, Památkový katalog, <https://pamatkovykatalog.cz/hrobka-rodu-baillou-540770>, vyhledáno dne: 28. 6. 2023.

Kinských, působící na území dnešních Čech a Moravy.¹⁶ Větší pozornost rodu Kinským věnuje publikace vydaná o devět let později Alešem Valentou *Dějiny rodu Kinských*¹⁷ a také dílo Pavla Juříka *Kinští: Bůh, čest, vlast* z roku 2019.¹⁸

O historii Náměště na Hané nám mnoho vypoví nově zpracovaná publikace od Davida Papajíka a Miroslava Šmída z roku 2022 *Dějiny Náměště na Hané*.¹⁹ Kniha se zaměřuje na historii a vývoj obce již od pravěku. Důležitá je pro nás kapitola věnující se posledním majitelům panství v letech 1778 až 1848.

Pamětní kniha obce Náměště na Hané uložená v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě obsahuje mnoho informací o původním pohřebišti Kinských a následné výstavbě nové hrobky.²⁰ Další archivní prameny nalezneme ve Státním okresním archivu v Olomouci, ve fondu Farní úřad Náměště na Hané 1874.²¹

I zde mi obec poskytla informace pro výzkum hrobky Kinských na hřbitově. Na tamním stavebním úřadě jsou uloženy technické zprávy a plány oprav a rekonstrukce provedené v minulém století.²² Hrobka Kinských patří na seznam kulturních památek od roku 1958 a základní informace sdílí i webové stránky Národního památkového ústavu.²³

V poslední kapitole představím další z rodových hrodek ze stejného období. V této části zmíním i mauzoleum rodiny Kleinů v Sobotíně. Tuto stavbu zpracovala v roce 2022 Barbora Křížová v bakalářské práci nesoucí název *Příběh Mauzolea Kleinů v Sobotíně*.²⁴ Informace jsem taktéž čerpala v publikaci Drahomíra Polácha *Historické Toulky Šumperskem*²⁵ či *Kleinové: Historie moravské podnikatelské rodiny* od Mojmíra Krejčířika.²⁶

¹⁶ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty*, Praha 1995.

¹⁷ Aleš Valenta, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004.

¹⁸ Pavel Juřík, *Kinští: Bůh, čest, vlast*, Praha 2019.

¹⁹ David Papajík – Miroslav Šmíd, *Dějiny Náměště na Hané*, Náměšť na Hané 2022.

²⁰ ZA Opava, pob. Olomouc, fond Místní národní výbor Náměšť na Hané 1898–1960, Pamětní kniha obce; inv. č. 19.

²¹ Státní okresní archiv Olomouc, fond Farní úřad Náměšť na Hané 1874, karton č. 1, inv. č. 131.

²² Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů Praha, technická zpráva, *Náměšť na Hané – hrobka Kinských Studie rekonstrukce*, Olomouc, 1986, zpráva uložena na Stavebním úřadě městyse Náměště na Hané. Okresní národní výbor odbor kultury v Olomouci, žádost o finanční dotaci na opravu hřbitovní kaple, *Zpráva o průběhu generální opravy hřbitovní kaple v Náměšti na Hané*, Náměšť na Hané, 1990, zpráva uložena na Stavebním úřadě městyse Náměště na Hané

²³ Hrobka Kinských, památkový katalog, <https://pamatkovykatalog.cz/hrobka-kinskych-18647041>, vyhledáno dne: 4. 9. 2023.

²⁴ Barbora Křížová, *Příběh Mauzolea Kleinů v Sobotíně* (bakalářská práce), Univerzita Palackého, Katedra teorie a dějin výtvarných umění, 2022.

²⁵ Drahomír Polách, *Historické toulky Šumperskem*, druhé vydání, Štítý 2017.

²⁶ Mojmír Krejčířik, *Kleinové: historie moravské podnikatelské rodiny*, Brno 2009.

1. Smrt a pohřbívání v 19. století

Podíl starých lidí ve společnosti nebyl nikdy tak vysoký jako je tomu dnes. Momentálně žijeme v době, kdy je tato fáze života součástí téměř každého z nás, avšak fenomén stáří nastal až počátkem 20. století. Jde tedy o specifický proces, který je předem dán, je nevratný, neopakuje se, jeho charakter je různý a vždy zanechá trvalé stopy.²⁷

Obyvatelé v druhé polovině 19. století žili v průměru třicet let.²⁸ Dožívání vysokého věku byla rarita a lidí, kteří oslavili padesát let, bylo něco málo přes desetinu.²⁹ Postupem času přispělo pár faktorů ke zvýšení počtu starších osob ve společnosti: lepší vyživovací možnosti pro většinu obyvatelstva, zlepšení hygieny, zdravotnictví, hromadná výroba léků nebo třeba vývoj přírodních věd, jeden z hlavních činitelů moderní lékařské vědy.³⁰

Císař Josef II. již v druhé polovině 18. století usiloval o zřízení míst se zdravotnickou péčí pro všechny obyvatele včetně chudých. Tyto nemocnice a ústavy spadaly pod české gubernium, výjimka vznikla v dobách epidemie v roce 1818 kdy byly nalezince, blázince a zakládané ústavy prohlášeny za státní; tj. měly nárok na státní podporu.³¹ Jelikož zájem o ošetření ve všeobecných nemocnicích vzrostl, dekret z roku 1829 poupravil, kdo za léčbu zaplatí a kdo nikoliv.³²

Vystavění starobinců a penzijních spolků sice dávalo vyhlídky na kvalitnější dožití, perspektiva pro chudé starce však nebyla záviděníhodná. Letitý člověk bez majetku a potomku si mohl vybrat, zda svůj zbytek života stráví v chudobinci nebo žebráním na ulici. Takový osud však členy rodu von Baillou a Kinských nepotkal. Tyto fakta se týkaly valné většiny obyvatelstva, avšak o vyšší vrstvu bylo vždy postaráno díky zástupů služebnictva a doktorů.

Ať v přítomnosti či v minulých dobách, lidský život zůstává vytyčen narozením a smrtí. Procházíme životními etapami přes narození, dospívání, stáří, ale ne každý se dostane

²⁷ Pacovský (pozn. 3) s. 57.

²⁸ Milena Lenderová, Stáří a smrt, in: Milena Lenderová – Tomáš Jiránek – Marie Macková, *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, Vydání druhé, doplněné, Praha 2017, s. 269.

²⁹ Ludmila Fialová, Století demografické statistiky, in: Ludmila Fialová – Pavla Horská – Milan Kučera et al., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996, s. 155.

³⁰ Fialová (pozn. 29) s. 175.

³¹ Tehdejší nejvyšší správní úřad nesl název Gubernium, založen v Rakousku a trval v letech 1763–1849. Českou královskou reprezentaci a komoru tedy později nahradilo české gubernium.

³² Jan Šváb, *Kapitoly z dějin chirurgie v českých zemích*, Praha 2016, s. 30.

do všech těchto etap bytí a jeho život je ukončen dříve. Skutečností zůstává, že zastavením životních funkcí organismu dochází k nevratným změnám a k definitivnímu zániku – smrti.

Minulost je známá smrtí všudy přítomnou.³³ Život člověka ležel v rukou Božích od narození až po smrt. Porod, jakožto událost běžná, byl úzce spjat s pocitem strachu, bolesti, utrpení či nevědomosti, zda matka i dítě přežijí. Obavy byly na denním pořádku. Jak o život novorozence, tak o život jeho matky. Porod byl nejčastěji prováděn doma za přítomnosti porodní báby a lékař byl povolán až v krajních situacích.³⁴

Žena mohla rodit celé dvě dekády od sňatku po menopauzu, avšak skoro žádná se v té době menopauzy nedožila. V 80 % rodin se první dítě narodilo do roka od svatby a další děti přicházely pravidelně po dvou a půl letech. Obyčejný pár tak za společný život zplodil kolem deseti dětí, a to z jednoduchého důvodu – rodiče se početí nikterak nebránili, a i kdyby ano, katolická církev tyto snahy brala jako hřích. Několik párů se i přesto rozhodlo sabotovat reprodukci a raději žili v hříchu, než aby sbíjeli rakev.³⁵

V roce 1902 se v českých zemích narodilo v historii rekordních 336 tisíc dětí a počet klesal až do předvečera první světové války, kdy počet narozených dětí činil 257 tisíc. Pokles plodnosti nastal při výjimečných nežádoucích vyživovacích situacích, například hladomor v roce 1772, překonávání epidemií cholery ke konci první poloviny 19. století nebo kvůli dlouhodobé neúrodě.³⁶

Úbytkem narozených dětí došlo ke změně skladby obyvatelstva a tím se i urychlilo stárnutí populace. Průměrný věk byl v roce 1869 u žijících osob pouze 27,4 roku.³⁷ Umíralo se v domovech, ale i na veřejných prostranstvích, většinou doprovázeno hladověním a špinou. K masovým úmrtím docházelo především během válek. Vojenská tažení znamenala přesun velkého počtu lidí a zhoršením životní úrovně obyvatelstva se člověk stal snadným

³³ Na vesnici byl vyšší počet dětí i starších lidí, kdežto v městech byl vyšší podíl lidí v reprodukčním věku. Statistiky na přelomu 18. i 19. století dokazují, že žen bylo o více než deset procent více než mužů, a to ve všech věkových skupinách. Po ukončení napoleonských válek byla vojenská služba zkrácena na pouhých sedm let a najednou podíl mužů ve společnosti vzrostl. Je tedy dost možné, že se mladí chlapci skrývali před vojenskou službou a díky tomu zkreslili výsledky sčítání, anebo se vrchnost snažila skrývat část poddaných a tím si snížit daňovou povinnost

³⁴ Milena Lenderová, *Od kolébky k pubertě*, in: Milena Lenderová – Tomáš Jiránek – Marie Macková, *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, Vydání druhé, doplněné, Praha 2017, s.183.

³⁵ Lenderová (pozn. 34) s.194.

³⁶ Fialová (pozn. 29) s. 166.

³⁷ Fialová (pozn. 29) s. 157.

terčem jakékoliv nemoci.³⁸ Epidemie napadaly vysoké počty lidí a kvůli špatným podmínkám a mizernému zdravotnictví se šířily dál. Tyto nakažlivé choroby doprovázené vysokými horečkami usmrcovaly více jak 40 % narozených dětí v celé Evropě, načež ve městech začínal počet zemřelých převyšovat nad čerstvě narozenými.³⁹ Taktéž hladomory způsobené nevydařenou úrodou s sebou nesly vysoké počty úmrtí a smrt se tedy stávala častým hostem každé domácnosti.

Jelikož smrt byla součástí každodenního života, i v této době byla potřeba důstojného ukládání mrtvých těl a vyrovnáním se se smrtí člověka. Způsobů pohřbívání je celá řada a všechny doprovází rituál dané kultury a společnosti – neexistuje společnost, která by se mrtvého těla zbavila pouhým odhozením.

K poslednímu sbohem slouží smuteční ceremoniály či jednoduše pohřební obřady, nejčastěji spojené s uložením či spálením ostatků zesnulého. Z velké části jsou tyto obřady konány před samotným pohřbem/kremací na místech křesťanských jako je kostel, hřbitovní kaple nebo v prostorách světských jako je pohřební síň, krematorium. Za těchto okolností mohou pozůstalí uctít poslední památku zesnulého.⁴⁰ V současnosti jsou pro nás tyto zvyky obvyklé, ale jak se mrtvých těl zbavovali naši předci a jak moc důstojnému odchodu se nebožtíkovi dostalo?

Lidé pohřbívali své blízké v kostelích nebo na místech blízko bydliště a během průběhu epidemií si neuvědomovali, že infikovaný člověk je stále hrozbou nákazy i po smrti. Zavedené reformy Marie Terezie a Josefa II. zasáhly i do církevního systému a dotkly se tak i pohřebnictví. Nařízení znělo zasypat dosavadní hroby vápnem, zakázali pochovávání zemřelých v kostelech a zavedli nová speciální místa pro hromadná pohřebiště. Nebožtíka na poslední cestě doprovázela rodina, čeleď, sousedé i přátelé a pohřeb nabýval sociálního i společenského charakteru. Takovýto pro baroko příznačný pohřeb s veškerou pompou a parádou v 19. století vystřídal odchod mrtvého spíše v úzkém rodinném kruhu.⁴¹

Celkově se smrt v 19. století vydala sekularizačním směrem; poslední vůle neodkazuje na Boha, ale na čistě formální dokument. Místo umírání se z domovního lože

³⁸ Jan Holčík, Vývoj péče o zdraví a jejich sociální podmíněnost, in: Libuše Čeledová – Jan Holčík, *Nové kapitoly ze sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví*, Praha 2017, s. 20-21.

³⁹ Rostislav Čevela, Vybrané kapitoly z dějin medicíny, in: Libuše Čeledová – Jan Holčík, *Nové kapitoly ze sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví*, Praha 2017, s. 181.

⁴⁰ Nešporová (pozn. 7) s. 77.

⁴¹ Lenderová (pozn. 28) s. 280.

přesunulo na nemocniční lůžko, vytrácí se také poslední požehnání od kněze nebo rozloučení s rodinou.⁴² Pohřebiště nespádala pod církev, nabyla čistě profánního charakteru připomínající malé kamenné město. V současnosti se nad každým hrobem tyčí kříž, jež nese sakrální myšlenku, kdežto v těchto dobách byly náhrobky zdobené stélami, zlomenými sloupy či pyramidami.

Šlechtické rody a významné osobnosti vyměnili hrobky v kostelech za impozantní díla vystavěná na nově založených hřbitovech či mimo něj. Velmi oblíbené se v druhé polovině 19. století staly hrobky s kaplí. Na českých hřbitovech nalezneme spoustu hrobek tohoto typu a pár i z rané tvorby architekta Antonína Barvitiuse, jednoho z nejvýznamnějších představitelů české architektury přelomu 19. a 20. století. Jednou ze staveb je například hrobka rodin Lanna a Schebek postavená roku 1873 na Olšanských hřbitovech nebo pozdější hrobka Roskoschoných z roku 1876 umístěná na pražském hřbitově na Malvazinkách.⁴³ Josef Hlávka, další významné jméno pro českou architekturu 19. století, vystavěl v roce 1887 hrobku pro sebe a svou rodinu v rodném městě Přeštice. Tato stavba vyzařuje na první pohled všechny prvky neogotického stylu, který byl v té době hodně v oblibě. Další ukázka neogotického stylu je hrobka rodiny Mitrovských, v letech 1856–1867 přistavena ke kostelu v Doubravníku, podle návrhu Franze Schlepse.⁴⁴ Další významná hrobka vystavěná ve slohu neogotickém je hrobka rodu Lobkowiczů v Netíně. Ta vznikla podle návrhu architekta Augusta Prokopa v letech 1869–1871.⁴⁵ V neogotickém stylu je postavena také pohřební kaple rodiny Schmidtů z roku 1888–1889 v Kvaseticích u Květinova.⁴⁶ V širším regionu se jedná o jedinou dochovanou stavbu, co se typologie a slohu týče. Další hojně používaný neostyl, který se uplatňoval ve funerální architektuře, byl styl neorenesanční. Příkladem kvalitní neorenesanční funerální architektury, zachovalé v původním stavu, je hrobka rodiny

⁴² Vít Vlnas, Druhý život barokního pohřbu, in: Helena Lorenzová - Taťána Petrasová (edd.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, s. 15.

⁴³ Marie Benešová, Funerální architektura v tvorbě českých architektů druhé poloviny 19. století, in: Helena Lorenzová - Taťána Petrasová (edd.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, s. 102.

⁴⁴ Pavel Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století: architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002, s. 132.

⁴⁵ Zatloukal (pozn. 44) s. 354.

⁴⁶ Pohřební kaple rodiny Schmidtů, památkový katalog, <https://www.pamatkovykatalog.cz/pohrebni-kaple-rodiny-schmidtu-10958866>, vyhledáno dne: 5. 5. 2024.

Mattauschů z roku 1890 vystavěná na půdorysu řeckého kříže či monumentální hrobka rodiny Haklovy z roku 1885 postavená v Jilemnici.⁴⁷

Mnoho těchto staveb bylo vzorem při budování nových hrobek či vystavění hrobky von Baillou v Hustopečích nad Bečvou či hrobky rodu Kleinů v Náměšti na Hané.

Hrobky zastávaly způsob, jak šlechta demonstrovala své společenské postavení a bohatství. Mimo místo pro uctění památky zemřelého, tyto stavby uchovávaly památku a historii rodiny. Mnohé z nich zdobí rodinný erb a nápisy, které dokumentují genealogii a významné události s rodem spojené.

Zřízení márnice byl další z průkopů nového století. Nikdo nechtěl zažít takové neštěstí jako je pohřbení za živa. Do země se tedy ukládá lidská mrtvola až tehdy, kdy se projeví první znaky rozkladu. Jelikož se mrtvý člověk nemohl nechat v doma a pozorovat, zda je opravdu mrtvý či nikoliv, zřizují se márnice. Takovýto malý domeček se umístil do blízkosti hřbitova a mohl pojmut dvě až čtyři mrtvá těla. K ruce mrtvému měla být připevněna šňůra se zvonkem pro případné přivolání pomoci.⁴⁸

⁴⁷Hrobka Mattauschů, památkový katalog, <https://pamatkovykatalog.cz/hrobka-mattauschu-12187440>, vyhledáno dne: 5. 5. 2024. Hrobka rodiny Haklovy, památkový katalog, <https://pamatkovykatalog.cz/pohrebni-kaple-haklova-14933313>, vyhledáno dne: 5. 5. 2024.

⁴⁸ Taťána Petrasová, Utopie a pragmatismus osvícenské architektury: klasicistní hrobky a hřbitovy, in: Helena Lorenzová - Taťána Petrasová (edd.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, s. 68.

2. Hrobka rodu von Baillou v Hustopečích nad Bečvou

2.1 Rod, působení, osudy

Hustopečská, tedy rakouská větev rodu von Baillou se odvíjí od nejvýznamnějšího, nejvzdělanějšího a nejbohatšího člena rodu **Johanna rytíře von Baillou**, narozeného v roce 1684. Původ rodu se táhne stovky let před narození tohoto člena, avšak Johann patřil k nejdůležitějším osobám v celé jeho historii.⁴⁹ Své renomé si získal nejen díky významné kariéře v Toskánsku a Parmě, ale také jako člen francouzské Akademie věd a uznávaný vědec s oceňovanou sbírkou minerálů. Pro tuto práci je významný především proto, že byl otcem Johanna Ludwiga Balthasara, který roku 1799 odkoupil panství Hustopeče, Milotice a Vysoká a se svými potomky založil hustopečskou větev rodu von Baillou.

Johann rytíř von Baillou byl vychován jako panoš na dvoře prince Lothringen-Vaudemonta. Dovednosti získal v oblastech přírodovědných, matematických i vojenských v tak rozsáhlém obsahu, že si jej ve třiceti letech povolal vévoda Francesco Farnese z Parmy na pozici dvorského architekta. Johann se v jednačtyřiceti letech stal generálním komisařem dělostřelectva a hlavním inženýrem celého vévodství a pouze tři roky poté byl jmenován do funkce generálního vrchního ředitele všech dolů a továren v Parmě a Piacenze.⁵⁰

Vášeň pro minerály se u něj projevila v takové výši, že v jednapadesáti letech vlastnil ohromnou sbírku vzácných exponátů mineralogických, ale také četných zkamenělin, lastur, korálů, polodrahokamů i drahokamů. Nevěřil na pověry, které připisovaly drahokamům zázračnou moc, a bojoval proti tomu. Vyvinul vlastní, dosud neznámou technologii na broušení drahokamů. Jako přírodovědec byl tak známý, že si jej na svůj dvůr povolal manžel Marie Terezie velkovévoda toskánský František Štěpán Lotrinský. Ten zastával názor, že úroveň přírodních věd v Rakousku zaostává za ostatními státy Evropy, a to ho přivedlo ke kroku odkoupit kompletní sbírku minerálií Johanna von Baillou, která v té době zahrnovala již 30 000 exponátů a byla považována na nejcennější v Evropě. Ze sbírky zakoupené od Johanna von Baillou pak vznikl ve Vídni Kabinet naturálií a minerálií, jenž se stal základem

⁴⁹ První zmínky předků baronů najdeme již z 13. století ve vzdálených Flandrách, v místech dnešního Nizozemska a severní Francie. V 16. století máme zmínky o členovi z rodiny Baillou, který byl profesorem na pařížské univerzitě. Pro tuto práci je nejvýznamnější Johann von Baillou, kterého životní osudy zavedly do Itálie. Místo narození není dohledáno, jelikož otec Johanna, jistý Sebastian de Baillou byl uznávaný plukovník francouzské armády a kvůli časté změně vojenského působení není známo, kde se Johann von Baillou narodil.

⁵⁰ Gregorek (pozn. 8) s. 10.

dnes již světoznámého Naturhistorisches Museum ve Vídni. Instalací byl pověřen samotný Johann von Baillou, který byl takto přinucen přestěhovat se do Vídně spolu se synem, sedmnáctiletým Johannem Ludwigem Balthasarem, který mu se sbírkami pomáhal.⁵¹

Po smrti Johanna von Baillou v roce 1758 vznikly spory o dědictví, kdy tehdejší italští pozůstalí prosadili svá dědická práva a část dědictví se prodala za 54 000 zlatých. V té době vysoká suma avšak vůbec neodpovídala skutečné hodnotě majetku. Rakouské větvi rodu von Baillou se v důsledku nevýhodného prodeje nezachovalo nic z dědictví po Johannu von Baillou. Z jeho slavné sbírky byla vyplacena ve zlatých pouze část, zbytek byl vyplacen až pozdějším dědicům v papírech (bankocetlích). Došlo k tomu krátce před státním bankrotem v roce 1811, kdy jejich hodnota klesla téměř na pětinu. Rodina Baillou už nikdy nezbohatla a řadíme ji do skupiny „spíše nemajetných“ šlechtických rodin.⁵²

Tento historický úsek se pojí s dalším váženým pokračovatelem rodu von Baillou, zakladatelem rakouské rodové linie, a tedy s **Johannem Ludwigem Balthasarem** (28. srpna 1731 – 23. února 1802).⁵³ Značně nadaný student v přírodních vědách, matematice i fyzice převzal po smrti svého otce dědičný šlechtický titul i funkci ředitele císařského Kabinetu přírodnin. Dne 4. ledna 1799 zakoupil panství Hustopeče, Milotice, Vysoká za 165 000 zlatých od svobodného pána Pagatsche von Paulberg, a tím započal éru hustopečských baronů von Baillou.⁵⁴ V Hustopečích nebyl příliš známý, jelikož většinu svého života strávil ve Vídni, kde roku 1802 zemřel, ale pochován byl na hustopečském hřbitově.

Už tehdy se obec pyšnila výstavním renesančním zámekem obklopeným rybníky a kostelem s věží, kterou uzavírala dřevěná cibulovitá střecha. Novým majitelem panství se stal **Josef Johann von Baillou** (27. října 1775 – 13. července 1842) mladý, vzdělaný, rázný ale současně dobročinný. Byl mladší synem Johanna Ludwiga a jeho ženy Anny, rozené baronky von Neffzern. Jako už třetí v řadě získal dědičný titul ředitele Kabinetu minerálií a naturálií ve Vídni a mohl tudíž vykonávat tuto funkci. Sebekriticky se jí ale zřekl s odůvodněním, že jeho vědomosti v této oblasti nedosahují na odbornost jeho otce.⁵⁵

⁵¹ von Wurzbach (pozn. 10) s. 388–390.

⁵² Gregorek (pozn. 8) s. 13. Roku 1811 došlo v Rakouském císařství ke státnímu bankrotu v důsledku špatného hospodářství zaviněné napoleonskými válkami.

⁵³ Johann von Baillou zplodil sedm potomků a vyjma Johanna Ludwiga zůstal zbytek dětí na italské půdě.

⁵⁴ Gregorek (pozn. 8) s. 14. Baroni von Baillou vlastnili panství od roku 1799 do roku 1945 a byli tak posledními feudálními majiteli.

⁵⁵ Gregorek (pozn. 8) s. 15.

Josef dostal panství do rukou v době moc nepřejícné. Období po napoleonských válkách, jak jsem již zmiňovala, vedlo k ochuzení nejen celého rodu von Baillou ale celé habsburské monarchie. Josef si byl vědom špatné finanční situace a pomáhal svým poddaným, kde se dalo. Na svém velkostatku i na statcích v Nové Horce a Kateřinicích, které dočasně spravoval, pronajímal domkařům panské pozemky zadarmo. Se svou ženou, hraběnkou Marií Antoníí Sobeck von Kornitz měl sedmnáct potomků, ovšem jak tomu bylo v té době časté, hranici 30 let se jich dožilo pouze šest. Marie Antonie přinesla velké věno, které mělo vyřešit dlouhodobé finanční problémy rodu, ovšem neúspěšně. Oba se i tak obětavě věnovali rodině, statku i svým poddaným nejen ve formě charitativní činnosti. V roce 1805 vypukla v Hustopečích epidemie černých neštovic. Josef Johann prosazoval ochranné očkování a demonstrativně nechal naočkovat prvně svoji rodinu, nejbližší spolupracovníky a na své náklady i děti všech svých poddaných. O nemocné se staral velmi intenzivně, daroval jim jídlo z vlastní kuchyně a zabezpečoval léčiva. Marie Antonie přispívala nejen radou ale i skutky. Často prý „celé noci proseděla u lůžka chudých nemocných žen“, podávala jim léky a poskytovala útěchu.⁵⁶ Zde tedy vidíme důkaz dobročinnosti a lidumilnosti baronů na Hustopečsku.

Josef Florian von Baillou (13. února 1806 – 17. dubna 1884) byl od roku 1840 dalším z pokračovatelů na hustopečském panství.⁵⁷ Vynaložil obrovskou snahu o modernizování hospodářství po napoleonských válkách. Navázal na svého otce, který nechal změnit systém osevu i skladbu obilovin, zavedl pěstování motýlokvetých plodin a brambor. Florian se do podnikání vrhl po hlavě a nechal postavit nové chlévy, rozšířil pivovar a připojil k němu nově postavený panský „zájezdní“ hostinec – nynější sokolovnu. Renovace se dotkla i zámku, kde byly v celém prvním patře položeny parkety a místo ovocné zahrady byl kolem zámku vystavěn malý park. Do jeho hospodaření spadá významná historická událost – zrušení roboty.

V renovacích a opravách na hustopečském zámku usilovně pracoval i další z vlastníků panství, a sice **Alfred von Baillou** (11. března 1839 – 8. června 1898) se svou

⁵⁶ Gregorek (pozn. 8) s. 18.

⁵⁷ Narodil 1806 Josefu Johannovi a Marii Antonii jako třetí potomek, ovšem první, který se dožil dospělého věku.

ženou Amélie Marií, rozenou Czerney (1849–1921).⁵⁸ Nový kabát dostala kostelní věž, okna i dlažba. Byla postavena nová fara, škola a železniční trať a opraveny byly i cesty a silnice. Místo starých doškových domků se podél náměstí tyčila jednoposchod'ová stavení.

Právě tento člen rodu se zasloužil o vybudování rodinné hrobky s kaplí na okraji obce v letech 1885 až 1887. Stavba vznikla podle návrhu rakousko-českého stavitele a politika Ing. Zachariáše Herrmanna. Krypta byla vybudována ve spolupráci s rodinou manželky Alfréda.⁵⁹ Otec baronky Johann Wenzel Czerney si přál stavbu uskutečnit a z velké části jím byla financovaná. Stavba s hrobkou dole a posvěcenou kaplí nahoře byla realizována mimo dosavadní zástavbu. Dnes je obklopena staletými duby.

Po smrti Alfreda převzal statek jeho syn **Otto Johann von Baillou** (30. ledna 1874 – 12. května 1911) a následně ovdovělá manželka Otty, hraběnka Gisela von Attems zu Petzenstein (24. září 1878 – 1959) a panství vedla až do zletilosti svého jediného syna.⁶⁰

Posledním „pánem“ na hustopečském zámku byl tedy jejich syn **Carl Heinrich von Baillou** (28. června 1908 – 6. května 1945). Ten byl během 2. světové války spolu s přítelem baronem Goldeggem zastřelen partyzány před kostelem v obci Chanovice. Jeho žena Angela se spolu s dětmi dostala do Ameriky a tam se podruhé vdala.⁶¹ Tímto končí téměř stopadesátileté působení baronů von Baillou v Hustopečích nad Bečvou.

⁵⁸ Amélie Marie Czerney dcera úspěšného podnikatele a majitele firmy na výrobu skla a porcelánu Johanna Wenzela Czerneyho.

⁵⁹ Gregorek (pozn. 8) s. 39.

⁶⁰ Alfred podlehl rakovině žaludku a skonal 8. 6. 1898 ve Vídni. Gregorek (pozn. 8) s. 52.

⁶¹ Gregorek (pozn. 8) s. 126.

2.2 Rodinná hrobka von Baillou

Až do poloviny 18. století se původní hřbitov v obci rozprostíral kolem místního kostela. Při renovaci kostela byl tento hřbitov zrušen a založen nový, necelých tři sta metrů opodál. První hroby používané pro pohřbívání rodiny von Baillou tedy stojí na tomto „novém“ hřbitově, kterému se přezdívá újezdský.⁶² Na hřbitově leží náhrobek Anny von Neffzern, manželky prvního majitele z rodu Baillou v Hustopečích. Tento pískovcový pomník připomíná odstupňovaný, vzhůru se zužující hranol na obdélníkovém půdorysu, nahoře zakončený vázou se svěšenou drapérií. Na zemi, vedle náhrobku, leží antická přilba s chocholem a na přední straně jsou v reliéfu vytesány alianční erby rodin Baillou i Neffzern. Mezi šlechtickou hrobkou a náhrobkem zesulé Anny von Neffzern, leží tumba, patřící prvorozenému synovi barona Josefa Johanna von Baillou.⁶³ Horní deska tohoto hrobu nese jetelový kříž, podušku s baronskou korunou a taktéž rodový znak rodiny von Baillou. Klasicistní dekor s rozetami zdobí postranní části tumby, včetně těchto nápisů:

„ZDE ODPOCZIWA AUGUST SWATE RZIMSKE RZISSE SVOBODNY PAN
Z BAILLO. RITIRZ W CZECHACH W MORAWIE A WE SLESKU. PAN NA
HUSTOPECZ“

„EC GEDINKY A NEGDRASSY ZAKLAD GEDINA – NADIEGE SWICH –
RODICZU. DNIE XXIV LISTOPADU ROKU MDCCCII ZROZEN A TOHO DNIE
XXIV LISTOPADU ROKU MDCCCIII W PANU USNUL“

Pro pochování čtyř členů z rodiny byla použita jednoduchá samostatná hrobka, přikrytá těžkou mramorovou deskou s železnými kruhy po okrajích. Pomník tvoří prostý mramorový kříž stojící na podstavci, do něhož je zapuštěna kamenná deska, s vytesanými jmény, daty narození i úmrtí těchto členů rodiny von Baillou. Na místním hřbitově také stále stojí hrob Josefa Johanna von Baillou, připomínající malý oltář v podobě edikuly a hrob zesulé baronky Aglaji Marie Baillou, vystavěný až ve 20. století v podobě božích muk.⁶⁴

⁶² Miroslav Pavlů, *Náhrobky baronů Baillou a heraldické památky 19. století v Hustopečích nad Bečvou, Zpravodaj/ Klub genealogů a heraldiků Ostrava XXVIII*, 1986, s. 75.

⁶³ Hrob patří mezi nejstarší a zároveň nejceněnější památku na tuto rodinu v Hustopečích.

⁶⁴ Skřebská (pozn. 11) s. 84.

Nicméně časem byla původní rodinná hrobka na hřbitově plná a další alternativou bylo pohřbení zesnulého šlechtice v hustopečském kostele. Později ani hrobka v kostele nepojmula další mrtvá těla a ve spojení s vyhláškou zakazující pohřbívání v kostelích, si svobodní páni vystavěli zcela novou sepulkrální stavbu mimo prostor hřbitova.

V době výstavby nové pohřební kaple spadal statek do rukou Alfreda von Baillou. Jak již víme, ženou svobodného pána se stala dcera úspěšného podnikatele Johanna Wenzela Czerneyho. Otec baronky si Hustopeče a okolí přímo zamiloval a díky jeho ideji a finančním prostředkům mohla vzniknout tato rodinná krypta, [1] postavena dle návrhu stavitele Zachariáše Hermanna působícího v nedalekých Hranicích.⁶⁵

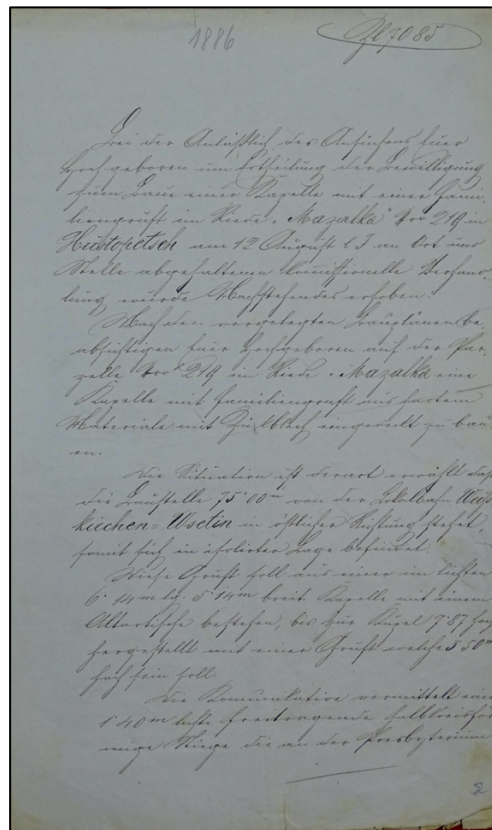

Obr. 1 Hustopeče nad Bečvou, Hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887

⁶⁵ Skřebská (pozn. 11) s. 86. Rodina vlastnila budovy i v Hranicích a inženýr s mnoha zkušenostmi se pro výstavbu nové kaple stal jasnou volbou. Je autorem kupříkladu Jánského azylu ve Svatoplukově ulici nebo stavitel vojenských kasáren v Hranicích. Pospěch (pozn. 12) s. 27, 83.

2.3 Popis stavby

Konečně se nacházíme u podstatné kapitoly pro tuto diplomovou práci. Nové pietní místo pro pohřbívání šlechticů von Baillou vybral otec baronky Amélie, Johann Wenzel Czerney. Nejenže Czerney vybral místo, ale právě jemu patří dík za vznik této stavby. Hustopečský kraj se mu líbil natolik, že se rozhodl zde vytvořit místo pro poslední odpočinek. Pro sebe a pro rodinu své dcery, svobodné pány von Baillou nechal na své náklady vybudovat tuto novorenesanční kapli s podzemní kryptou. Dne 14. srpna 1886 bylo vydáno stavební povolení pro výstavbu.⁶⁶ [2], [3] Stavba vznikla díky projektu Zachariáše Hermanna z Hranic a samotné výstavby se ujal jistý Arnošt Kloss, stavitel z Krásna u Valašského Meziříčí.⁶⁷ Většinu materiálu hradil Johann Wenzel Czerney. Tyto informace pochází z dochovaných dokumentů o objednání materiálů pro tuto stavbu, na jméno majitele firmy Czerney & Comp z Vídně, [5] Johanna Wenzela Czerneyho.⁶⁸

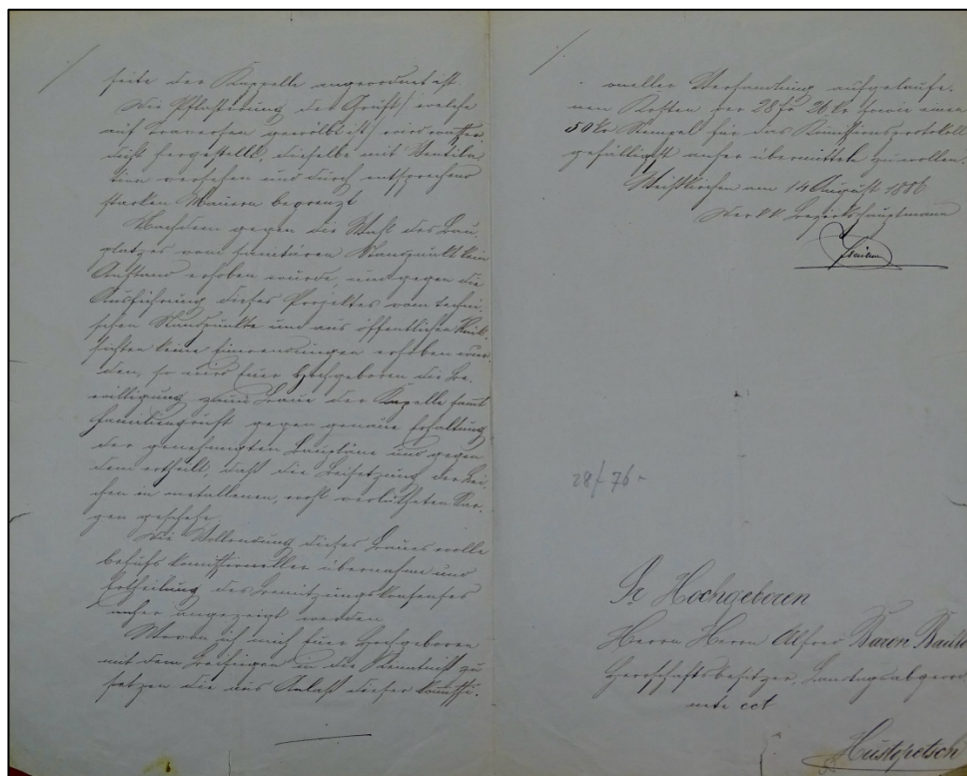
Obr. 2 Stavební povolení, 1886

⁶⁶ ZA Opava, pob. Olomouc, Rodinný archiv Baillou Hustopeče nad Bečvou; inv. č. 12, karton č. 1 – *Korespondence s městečkem Hustopeče ve stavebních záležitostech*, nefol. Mj. nás toto povolení informuje o jednání komise, která se sešla přímo na místě budoucí stavby; zmíněny jsou i plánované rozměry stavby: kaple má být 6,14m dlouhá, 5,14m široká a 7,78m vysoká včetně kupole, krypta má mít 3,5m a v kapli se má nacházet oltářní menza.

⁶⁷ ZA Opava, pob. Olomouc, Rodinný archiv Baillou Hustopeče nad Bečvou; inv. č. 11, karton č. 1 – *Korespondence a rozpočet prací na rodinné hrobce v Hustopečích*, nefol. Stavitel Zachariáš Hermann.

⁶⁸ ZA Opava, pob. Olomouc, Rodinný archiv Baillou Hustopeče nad Bečvou; inv. č. 11, karton č. 1 – *Korespondence a rozpočet prací na rodinné hrobce v Hustopečích*, nefol.

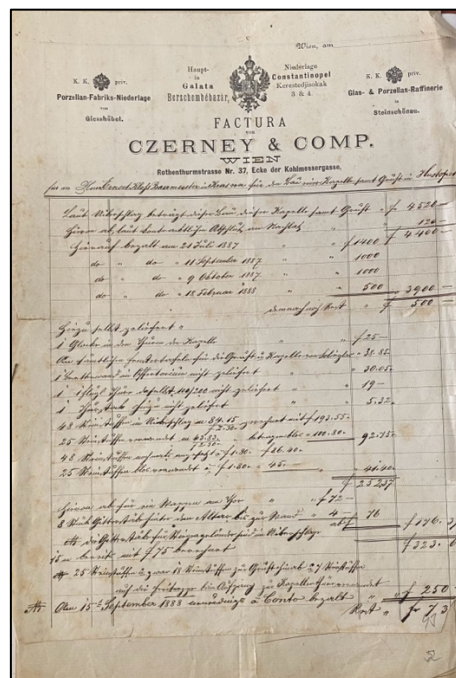
Následné stavební práce započaly na odlehlém místě mimo město, necelých tisíc metrů od hustopečského zámku a tři sta metrů od vlakového nádraží v trati zvané „Mazalka“.⁶⁹

Obr. 3 Stavební povolení, 1886

⁶⁹ Radmila Kokaislová – Josef Březina – František Chupík – et al., *Soupis nemovitých kulturních památek okresu Přerov*, Olomouc 2015, s. 141.

Pokusím se nastínit a popsat architekturu této hrobky, vystavěné mezi lety 1885 – 1887. Nadzemní kaple v podobě jednodlní stavby obdélníkového půdorysu s přilehlou půlkruhovou apsidou na severní straně působí jednoduše. Vystavěná je ve stylu neorenesančním, nese však také prvky neorománské. Kamenný sokl lemuje pásová rustika, obíhající celou stavbu a taktéž i vchodové schodiště se sedmi schodišťovými stupni. Na toto pískovcové schodiště navazuje dominanta průčelí, a to symetricky prolomený vchod s půlkruhovitým záklenkem. Portál má

Obr. 5 Faktura výdajů, Czerney & Comp., 1887–1888

Obr. 4 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, autor neznámý, 1885–1887, socha Naděje

podobu edikuly. Vstup lemují postranní pilastry s korintskými hlavicemi, nad nimiž je kládí členěné podélnými pásky. Celou edikulu zakončuje segmentový fronton vystupující z průčelí bez reliéfní výplně. Po obou stranách edikuly nalezneme zapuštěné půlválcové niky, které zdobí jediná dochovaná alegorická sochařská výzdoba – dvě sádrové plastiky Žalu a Naděje.

Alegorická socha Naděje [4] stojí na kamenném soklu s obdélníkovou základnou. Postava mladé ženy je oděna do splývavé haleny s polodlouhými rukávy a do dlouhé sukně. Pod šatem se rýsují nohy v lehkém kontrapostu. Pravá paže je

ohnutá v lokti a objímá kříž, který sahá do poloviny obličeje ženy. Levá paže je svěšená podél těla a v dlani drží květinový věnec. Pár pramenů vlasů jde vidět na čele a podél ucha sochy. Zbytek vlasů je schováno pod jemně řasenou drapérií, která pokrývá hlavu, dosedá na rameno a splývá tak s celým oděním. Hlavu má socha zakloněnou a pohledem směřuje vzhůru k nebi, jako k životu věčnému.

Druhá plastika ženy [6] stojí na obdélníkovém kamenném podstavci a znázorňuje žal. Oděná je v řaseném rouchu taktéž s polodlouhými rukávy. Pod šatem se rýsují nohy, avšak ve výraznějším kontrastu. Postava je skloněná hlavou dolů a pravou paží se

Obr. 6 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, autor neznámý, 1885–1887, socha Žalu

opírá o urnu, která stojí vedle ní na hranolovém sloupku. Levá paže je natažená; právě upouští hořící pochodeň z dlaně. Hořící pochodeň padá na zem a symbolizuje tím vyhasnutí života, smrt. Celá její k zemi skloněná hlava je zakrytá závojem splývajícím s oděvem. Oči má žena zavřené a výraz tváře je plný smutku.

Všechna nároží [7] objektu hrobky dekorují zdvojené pilastry opatřené korintskou hlavicí. Dříky pilastrů jsou hladké, bez kanelování, a samotné hlavice zdobí voluty a stylizované rostliny. Spodní

Obr. 7 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887, detail nároží

část kládí neboli architráv, dosedá na hlavice pilastrů a je doplněn podélně páskovým členěním. Pás vlysu je jednoduchý, bez reliéfního

Obr. 8 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887, apsida, pohled ze severovýchodu

Západní i východní stranu objektu lemují zdvojené pilastry. Kamenný sokl i kládí jsou identické s průčelím. V úrovni bosovaného zdiva jsou do krypty prolomeny dva obdélníkové otvory. Nad nimi jsou obě boční strany doplněny o sdružená, segmentově završená okna, oddělená sloupkem. Okna po stranách lemují pilastry, které nesou výraznou nadokenní římsu. Apsidu, [8] umístěnou na severní straně,

dekorování, a římsa je opatřena zubořezem. Vrchní část průčelí tvoří štít s reliéfem trojúhelníkového tvaru, znázorňujícím boží oko obklopené paprsky.⁷⁰ Vrchol střešního pláště je ukončen dřevěným sanktusníkem a vnitřním ocelovým táhlem vedoucím v interiéru přes klášterní klenbu ke zvonu, který již není součástí sanktusníku.⁷¹

Obr. 9 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887, interiér, pohled na apsidu

⁷⁰ Trojúhelníkový tvar znázorňuje Svatou Trojici a lidské oko s paprsky znázorňuje Boží oko, které vidí a ví vše, tedy prozřetelnost.

⁷¹ ARTING plus, s. r. o. projekční a inženýrská kancelář, dokumentace pro vydání stavebního povolení, *Stavební úpravy střechy hrobky rodu Baillou*, Valašské Meziříčí, 2018, zpráva uložena na úřadu městysu Hustopeče nad Bečvou.

prolamují celkem tři půlkruhovitě završená okna s hladkým pásovým ostěním a celá apside je uzavřena valenou klenbou.

Když portálem vejde, otevře se nám prostor obdélníkového půdorysu. Stěny byly původně zdobeny ornamentální okrovou výmalbou, dnes je však dochovaná pouze ve fragmentech. [9] Prostor je momentálně plný světla, jelikož původní skleněné tabule zasazené ve sdružených oknech jsou po stranách lodi vybité.

Obr. 10 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887, schodiště do krypty

Obr. 11 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887, krypta

Vnitřní prostor lodi je nečleněný, jednoduše zaklenutý křížovou klenbou. Podlaha, z části dochovaná, je tvořena diagonálně loženými kamennými dlaždicemi v šachovnicovém vzoru. Dominantu interiéru kaple tvořil prostý dřevěný oltář sloužící k bohoslužbám, do dnešních dní se však nedochoval. Dne 26. října 1887 udělila biskupská konzistoř, pro Hustopeče olomoucká konzistoř, povolení na konání jedné mše v ročním intervalu a na tomto základě se kaple stala vysvěcenou.⁷² Za místem, kde dříve stával dřevěný oltář, se po osmnácti pískovcových schodišťových stupních [10] schází do samotné krypty.

⁷² Gregorek (pozn. 8) s. 39.

Konečně se nacházíme ve spodní části hrobky, [11] jež sloužila jako pohřební prostor. Zinkové rakve s nebožtíky zde ležely vedle sebe a lemovaly tak vnitřní strany podzemního prostoru.

Pohřbeno zde bylo dohromady třináct těl. Stěny jsou nezdobené, holé. Po bocích zde malými otvory prostupují paprsky slunce a v místnosti tedy díky světlu není pochmurná atmosféra. Poslední zde uložené tělo patřilo otci posledního majitele, a to Ottovi von Baillou. Ten skonal roku 1933. Mezi lety 1933 až 1945 nikdo z baronů nezemřel.⁷³

Panství baronům von Baillou patřilo od roku 1799 do roku 1945 a stali se tak posledními feudálními majiteli.

2.4 Současný stav

Po útěku Carla Heinricha von Baillou došlo k vyrabování zámku v Hustopečích a hrobka pustla. Pod svá křídla si ji na nějaký čas vzal poslední hajný, pan Třískala a o stavbu v rámci možností pečoval. V šedesátých letech 20. století pan Třískala zemřel a místní národní výbor rozhodl, že přístup do kopky bude omezený, aby došlo k co nejmenšímu zpusťování.⁷⁴

Stát objekt, dnes již památku, převzal do svého vlastnictví roku 1945. Období komunistického režimu udeřil na stavbu v podobě barbarství nejvyššího charakteru a při revitalizaci železniční trati na konci 70. let došlo k vyrabování šlechtické hrobky. Vchod byl původně osazen ozdobnou mříží, nesoucí kovový erb rodiny Baillou. Avšak tento erb, kdysi hodnotná umělecká výzdoba, byl odcizen v osmdesátých letech dvacátého století.⁷⁵ Jak omítka, tak i holé obvodové zdi jsou v dosti špatném stavu. Okna byla vytlučena a část vnitřního schodiště, včetně zábradlí, je shozeno do podzemních prostor. K „zásluhám“ ničitelů můžeme připsat i zdemolování dřevěného oltáře v interiéru kaple a celkovému zpusťování exteriéru stavby.

Vandalové vnikli do podzemní části s úmyslem okrást mrtvé nebožtíky o cennosti z rakví. Dle historiků se ostatky šlechtické rodiny nacházely poházeny v hrobce, tak i po celém

⁷³ Roku 1945 utekl syn Otty, poslední pokračovatel rodu, před sovětskými vojsky, avšak zanedlouho zemřel na postřelení a jeho tělo bylo pochováno na tamním hřbitově.

⁷⁴ Stanislav Kollár, *Hustopečský hřbitov*, Historický průzkum. Hustopeče nad Bečvou 2011, nepublikováno, soukromý archiv.

⁷⁵ ZA Opava, pob. Olomouc, Rodinný archiv Baillou Hustopeče nad Bečvou, inv. č. 11, karton č. 1 – *Korespondence a rozpočet prací na rodinné hrobce v Hustopečích*, nefol.

pozemku. Násilně otevřeno bylo dvanáct ze třinácti zde uložených rakví.⁷⁶ Na to konto místní národní výbor rozhodl, že ostatky baronů budou posbírány a uloženy do nové dubové rakve a následně pietně přemístěny do rodinné hrobky na místním hřbitově.

Jak jsem již zmínila, po roce 1945 se stavba stala majetkem státu. Po pádu komunistického režimu nastal problém, kdy vlastníkem pozemku byl nadále stát, avšak majitelem této funerální stavby se opět stali pozůstalí von Baillou. Městys Hustopeče nad Bečvou usiloval o správu budovy a její vlastnictví, ale stalo se tak až v roce 2013. Ve stejném roce byla tato hrobka šlechtické rodiny von Baillou prohlášena za kulturní památku.⁷⁷

Záhy se obec pustila do dlouho očekávaných rekonstrukcí s úmyslem nejen stavbu opravit, ale spíše zachránit. V rámci renovací došlo k úpravě okolních vzrostlých stromů tak, aby větve a koruny nezasahovaly do objektu.⁷⁸ Momentálně se kaple pyšní novou střechou, zrekonstruovanou v roce 2019.⁷⁹ Renovaci se také dostalo již zmíněným exteriérovým plastikám Žalu a Naděje. Původně sádrové sochy byly převezeny k olomouckému restaurátorovi Ladislavu Werkmannovi. Dne 22. 3. 2023 byly zpět umístěny v nikách a opět zdobí průčelí kaple. Opravy se také dočkalo vchodové schodiště a kamenný sokl podél celé stavby. Plány oprav ale sahají mnohem dál. Časem by měly být opraveny také kamenné prvky zdobící fasádu, okna a poté se přejde na opravy interiéru, například vnitřní schodiště včetně zábradlí, podlaha a mnoho dalšího. Je nutno podotknout, že doposud provedenými stavebními úpravami nedošlo k zásahu do urbanistického řešení objektu.⁸⁰

Jelikož poslední žijící člen rodiny emigroval do Spojených států amerických, ztratila hrobka svůj účel a pohřbívat se zde již nebude. Kaple s kryptou je hodnotná i pro svou polohu, vytvářející zajímavý prvek v krajině. Je jedinečným příkladem stavby funebrálního charakteru v daném okolí

⁷⁶ Skřebská (pozn. 11) s. 86.

⁷⁷ Rozhodnutí o prohlášení na kulturní památku, památkový katalog, https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=366204, vyhledáno dne: 27. 6. 2023. Ministerstvo kultury, *Řízení o prohlášení hrobky rodu Baillou, na parcele č. 336 a na parcele č. 337/3, spolu s parcelou č. 336 a parcelou č. 337/3, k. ú. Hustopeče nad Bečvou, obec Hustopeče nad Bečvou, okres Přerov, Olomoucký kraj*, za kulturní památku – rozhodnutí o prohlášení za kulturní památku, Praha 2013.

⁷⁸ ARTING plus, s. r. o. projekční a inženýrská kancelář, dokumentace pro vydání stavebního povolení, *Stavební úpravy střechy hrobky rodu Baillou*, Valašské Meziříčí, 2018, zpráva uložena na úřadu městysu Hustopeče nad Bečvou.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Ibidem.

3. Hrobka rodu Kinských v Náměšti na Hané

3.1 Rod, působení, osudy

První zmínky o rodu pánů Kinských se objevují na počátku 14. století, kdy se Kinští ještě psali Vchynští z Vchynic.⁸¹ Původně rytířský rod se postupně propracoval až k panskému, hraběcímu a knížecímu šlechtickému titulu. Výrazného mocenského i finančního vzestupu se Kinští dočkali po třicetileté válce a v 18. století patřili k přední středoevropské aristokracii. Jejich znak nese tři stříbrné vlčí zuby na červeném štítu, na němž visí knížecí koruna.⁸²

Jediná dodnes pokračující větev rodu Kinských začíná u **Václava Norberta Oktaviána hraběte Kinského** (1642–1719), jenž vystudoval práva na pražské univerzitě a vstoupil do státní služby.⁸³ Mezi lety 1688–1690 vykonával funkci prezidenta apelačního soudu, poté se stal nejvyšším zemským sudím a v letech 1696–1704 nejvyšším zemským komořím.⁸⁴ Stal se císařským zplnomocněncem u českého zemského sněmu a poté byl roku 1705 povolán do Vídně, kde dostal nabídku na funkci dvorského kancléře, kterou vykonával až do roku 1711. Po nástupu Karla VI. se hrabě stal rytířem Řádu zlatého rouna, z funkce dvorského kancléře byl odvolán a posléze definitivně opustil Vídeň.

Václav Norbert nabyl za svůj život obrovský majetek. Získal dědictví po svém otci, přesněji panství Česká Kamenice, další majetek odkoupil od svého mladšího bratra, poté skoupil domy na Hradčanech a palác ve Vídni. V roce 1704 převzal Koloděje nad Lužnicí, dále koupil panství Sloup, panství Choceň, panství Rataje nad Sázavou a poslední velká transakce před jeho skonáním proběhla v roce 1718, kdy odkoupil od šlechticů z Vrbna hrad Rychmburk s městem Rosice a dvaadvaceti vesnicemi.⁸⁵ Dědictví, které poté připadlo jeho potomkům se vyčíslo na hodnotu 2 692 576 zlatých a dosahovalo rozměrů jednoho z největších majetkových komplexů v Čechách.⁸⁶

⁸¹ Votýpka (pozn. 16) s. 213.

⁸² David Papajík, Hrabata Kinští – poslední majitelé (1778–1848), in: David Papajík – Miroslav Šmíd, *Dějiny Náměště na Hané*, Náměšť na Hané 2022, s. 275. ZA Opava, pob. Olomouc, fond Místní národní výbor Náměšť na Hané 1898–1960, Pamětní kniha obce, inv. č. 19, s. 49.

⁸³ Valenta (pozn. 17) s. 72.

⁸⁴ Rada nad apelacemi neboli apelační soud, byl první profesionální, plně byrokratický soud na území dnešního Česka. Prezident rady nad apelacemi stál v čele. Soudní instituce byla zřízená králem Ferdinandem I. Habsburským v roce 1548.

⁸⁵ Nejsou zde vypsány všechny majetky a panství, které Václav Norbert Oktavián Kinský nabyl při svém působení. Vypsala jsem jen ty, které byly nejmajetnější.

⁸⁶ Valenta (pozn. 17) s. 74.

Za svůj život stihl zplodit šesnáct potomků se dvěma ženami – s hraběnkou Annou Marií Barborou Bořitovou z Martinic a s Marií Annou Terezií z Nesselrode zu Ereshoven. Syn **František Ferdinand Kinský** (1678–1741) dosáhl titulu nejvyššího kancléře Českého království a založil chlumeckou větev šlechtického rodu. Po otcově smrti převzal fideikomis. Pokračoval ve službách pro císařský dvůr Josefa I. a Karla VI. Stejně jako jeho otec byl za oddané služby oceněn Řádem zlatého rouna.⁸⁷

V pořadí čtvrtý syn Václava Norberta Oktaviána **Štěpán Vilém Kinský** (1679–1749) se do historie zapsal jako první kníže rodu Kinských. Působil, jak už tomu bylo u Kinských zvykem, ve státní správě a držel se na vlivných postech v diplomacii. Jako císařský vyslanec pobýval v letech 1729–1732 ve Francii a po návratu se trvale usídlil v Čechách. Zde zastával post nejvyššího maršálka a nejvyššího hofmistra. V šedesáti sedmi letech Štěpán rezignoval na všechny úřady a snažil se o získání knížecí hodnosti. Po vyhovění byl roku 1746 Marií Terezií povýšen do dědičného knížecího stavu. Současně byl vytvořen pro novou knížecí větev Kinských druhý rodový fideikomis neboli svěřenství z panství Březovice, Rosice a Choceň. Krátce před svou smrtí byl za zásluhy oceněn získáním dědičného úřadu nejvyššího hofmistra Českého království.⁸⁸ Během svého života nezhálel, a jako jeho otec i Štěpán přispěl do rodinného jmění dalšími nemovitostmi.

Kníže **František Josef** (1726–1752), třetí syn knížete Štěpána Viléma Kinského, hrdě nesl titul, který si jeho otec vybojoval. Svou manželku Marii Leopoldinu hraběnkou Pálffy přežil o čtyři roky a sám skonal v pouhých dvaceti šesti letech. Z jejich krátkého manželství nevzešel mužský potomek, a tak se titul přesunul na jeho bratrance **Františka Oldřicha Kinského** (1726–1792), syna hraběte Filipa Josefa Františka, zakladatele knížecí větve.⁸⁹ Zdědil velké množství majetku, kterému se rozhodl naplno věnovat a opustil svou dosavadní funkci ve státní správě. Vlastnictví nabylo tak vysoké hodnoty, že tohoto člena rodu radíme mezi nejbohatší feudální majitelé v Čechách. Správa statků jej neuspokojovala dostatečně a tíhl po službě v armádě. Povýšení přišlo v roce 1755 na pozici plukovníka jízdy a po sedmileté válce, kde statečně bojoval, byl vyznamenán vojenským Řádem Marie Terezie.

⁸⁷ Rod se po smrti Václava Norberta Oktaviána Kinského rozdělil na dvě hlavní větve; chlumeckou a knížecí. Knížecí se poté dělila na choceňskou (hlavní knížecí větev), kosteleckou a peruckou (náměšťskou).

⁸⁸ Juřík (pozn. 18) s. 85.

⁸⁹ Celým jménem František de Paula Oldřich Jan Nepomuk Josef Václav Jiří Adalbert Gabriel, narozen 26. července 1726 na Kladensku.

Zanedlouho se přes hodnosti polního maršála a polního zbrojmistra vypracoval až na funkci vrchního velitele císařského dělostřelectva.⁹⁰ I on nebyl ochuzen a za své mimořádné zásluhy byl obdarován Řádem zlatého rouna. S manželkou Marií Sidonií von Hohenzolern-Hechingen zplodili dalšího pokračovatele v knížecí větvi rodu Kinských, v řadě čtvrtého knížete **Josefa Arnošta Kinského**, a tím se konečně dostáváme ke spojitosti s rodem a městysem Náměšť na Hané.

V 19. století se Morava jako země plná statků dokázala vyrovnat Čechům a Dolním Rakousům, na kterých Kinští hospodařili. Prvním moravských panstvím bylo již zmíněné panství v Náměšti na Hané, jenž se dostalo do rukou Kinských zásluhou manželky **Josefa Arnošta** (1751–1798), hraběnky Marie Rózy z Harrachu (1758–1814). Ta toto panství zdědila po svém otci Ferdinandu Bonaventurovi. Po její smrti převzal vedení panství její syn **František de Paula Josef** (22. března 1784 – 17. listopadu 1823) a vytvořil v Náměšti *náměšťskou hraběcí větev*, která pokračuje dalšími potomky.⁹¹ František zplodil 3 syny; **Dominika Kinského** (6. srpna 1810 – 27. února 1879), **Rudolfa Kinského** (1815–1889) a **Evžena I. Kinského** (19. listopadu 1818 – 5. března 1885).

Tato větev vymírá dětmi posledního z bratrů, tedy Evžena I., tudíž tato náměšťská část rodu Kinských vymřela po meči úmrtím syna **Evžena II.** (4. února 1859 – 20. července 1939) a po přeslici úmrtím dcer Terezie a Anny v roce 1942.

⁹⁰ Juřík (pozn. 18) s. 85–86.

⁹¹ Juřík (pozn. 18) s. 120, Valenta (pozn. 17) s. 164–165.

3.2 Rodinná hrobka Kinských

Jak již víme, hrabata Kinských se v Náměšti objevila v roce 1778 a stala se tak posledními majiteli náměšťského panství. O tři roky později nastaly velké změny v rakouském císařství ve prospěch podaného lidu. Rok 1781 přináší zrušení nevolnictví a úlevy v robotě. Na doposud panských lukách a pozemcích vznikaly nové osady. Takto vznikly nyníjší Nové Dvory, či obec Biskupství, která byla sloučena s městysem Náměšť na Hané v roce 1949.⁹²

Náměšťskou farnost vedl od roku 1832 farář Martin Tallaya, za jehož působení došlo v obci k významným změnám, které se dotkly okolí původního náměšťského kostela. Tyto změny jsou důležité i pro tuto diplomovou práci.⁹³

Kostel sv. Kunhuty na náměstí T. G. Masaryka nevypadal zdaleka tak, jako jej známe dnes. Přesný datum výstavby není znám, avšak bude to nejméně rok 1656 a kolem dokola byl kostel obehnan hřbitovem až do roku 1833.⁹⁴ Byla to prostá jednolodní stavba bez jasného stavebního slohu. S následným růstem populace v obci dalo panstvo zřídit nové místo pro pohřbívání zesnulých a původní hřbitov u kostela byl posléze zrušen. Následné chátrání

Obr. 12 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, pohled ze severovýchodu

⁹² ZA Opava, pob. Olomouc, fond Místní národní výbor Náměšť na Hané 1898–1960, Pamětní kniha obce, inv. č. 19, s. 49.

⁹³ Farář G. Hillige zemřel roku 1832. Papajík (pozn. 82) s. 295.

⁹⁴ ZA Opava, pob. Olomouc, fond Místní národní výbor Náměšť na Hané 1898–1960, Pamětní kniha obce, inv. č. 19, s. 56.

kostela sv. Kunhuty je připisováno právě této akci, a sice přesunutí hřbitova na větší místo za městečkem.⁹⁵

Můžeme tedy odhadovat, že na tomto původním hřbitově u starého kostela měli Kinští své hrobky. Jediná dochovaná informace říká, že nejstarší předek této náměšťské linie hrabě František Kinský, byl původně pochován v hrobce pod starým kostelem.⁹⁶ Dnes již víme, že nedostatek prostoru pro pohřbívání zesnulých v obci vedl k vybrání nového, většího prostranství pro vystavění hřbitova v trati zvané Zákostelí. Po necelých čtyřiceti letech se roku 1871 tento hřbitov rozšířil a uprostřed něj započala stavba nové rodinné hrobky pro hrabata Kinská [12] na místě, zakoupeném hrabětem speciálně pro tento účel.⁹⁷ Posléze byl celý nový hřbitov ohrazen zdí.⁹⁸

3.3 Popis stavby

Nadzemní kaple je vystavěna na půdorysu obdélníku zakončeného polygonálním závěrem. Jedná se o stavbu neorenesanční. Pod kaplí jsou tři hrobové prostory umístěné symetricky tak, že střední se půdorysně shoduje s kaplí, zatímco dvě postranní, výrazně menší, jsou shora kryty mírně vyvýšenými terasami. Sokl kaple je z kamene a zdobí ho pásová rustika podél celého obvodu stavby. Průčelí dominuje ústupkový portál se segmentovým zakončením, díky němuž působí dřevěné vchodové dveře opticky větší. Taktéž segmentově zakončený nadsvětlík, doplněný o kovanou mříž, zvětšuje hlavní vchod do této stavby. Fasáda [13] je v nárožích zdobená sdruženými pilastry. Patky pilastrů dopadají na kamenný sokl, dřík je hladký, bez kanelování a hlavice

⁹⁵ Velké trhliny ve zdivu ohrožovaly obyvatelstvo a posléze tedy následovalo uzavření a stržení celého kostela (26. 7. 1871). Na původním místě se v letech 1871–1873 vystavěl nový, novorománský kostel sv. Kunhuty, financovaný hrabětem Kinským. Mše byly v tomto rozmezí, mezi zrušením starého a výstavbou nového kostela, konány v zámecké kapli Nejsvětější Trojice.

⁹⁶ ZA Opava, pob. Olomouc, fond Místní národní výbor Náměšť na Hané 1898–1960, Pamětní kniha obce, inv. č. 19, s. 61.

⁹⁷ Gija Hekelová – Tomáš Jemelka – Markéta Ondrušková – Pavel Konečný – Pavel Michna (ed.), *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Olomouc*, Olomouc 1997.

⁹⁸ Státní okresní archiv Olomouc, fond Farní úřad Náměšť na Hané 1874, karton č. 1, inv. č. 131.

znázorňují jednoduchost dórského stylu. I zde vidíme prosté kládí tvořené všemi třemi částmi. Architráv i profilovanou korunní římsou zdobí podélné páskové členění, kdežto vlys zůstává bez jakéhokoliv dekorování jednoduše čistý. Zakončení průčelí je zde provedeno pomocí trojúhelníkového štítu. Tympanon nese podstatnou ozdobu celé stavby, štukový erb hrabat Kinských s hraběcí korunou, po stranách s ornamentálním štukovým zdobením. Na štít dosedá nízká sedlová střecha a celou vrchní část průčelí zakončuje kříž.

Severní strana stavby je prolomena jedním půlkruhově zakončeným empírovým oknem, zdobeným jednoduchou šambránou a podokenní římsou. Výplň okna tvoří skleněná neprůhledná tvrzená tabule s kovovou mříží. Jižní strana této pietní stavby je pojednána

identicky. Polygonální apsidu [14] zdobí pouze jedno malé, avšak vyšší půlkruhovitě zakončené okno s podokenní římsou. Na první pohled se tohle okno zdá identické s ostatními, avšak šambrána je zde mnohem jemnější a okno je po obou stranách obklopeno pilastry, totožnými se všemi nárožními.

Po několika rozhovorech s místními jsem se dozvěděla, že na jižní straně hrobky kdysi stávalo později dostavěné kolumbárium. Z vlastního průzkumu objektu jsem ale zjistila, že toto kolumbárium bylo zrušeno a urny s ostatky se už delší dobu ukládají k hrobům rodin. Pátrala jsem po dokladech o této dostavbě a jediný dokument, zmiňující kolumbárium je tento: „*Na jižní straně kaple je novodobě přistaveno kolumbárium. Vzhledem k naprosté nevhodnosti této přístavby a jejímu havarijnímu stavu (odtržení od zdi kaple), kteréžto*

Obr. 13 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, detail průčelí kaple, pohled z východu

okolnosti povedou k odstranění přístavby, nebylo kolumbárium do elaborátu zaměření zakresleno.“⁹⁹

Obr. 14 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, apsida kaple, pohled z jihozápadu

později dostavěné kolumbárium. Při budování této hrobky bylo jistě využito zkušeností s výstavbou obdobných funerálních objektů. Svědčí o tom jak větrací šachtice s otvory umístěnými ve dvou výškových horizontech nade dnem

Jak jsem již zmínila, severní i jižní stranu lemují lehce vyvýšené terasy, [15] které zároveň přikrývají postranní podzemní prostory. Terasy obhání kovaný plot ukotvený do hranolových sloupků a plocha plotu je členěna dekorativními poli s jednoduchým překřížením. Na terasu je přístup volný a vstoupit můžete pomocí čtyř schodišťových stupňů na straně jižní a dvou schodů na straně severní. Rozdíl v počtu schodišťových stupňů vypovídá o vystavění stavby v mírně nerovném terénu. Přesně na jedné z těchto teras, a to terase na jižní straně objektu, mělo stát již zmíněné,

Obr. 15 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, pravá terasa, pohled ze severozápadu

⁹⁹ Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů Praha, technická zpráva, *Náměšť na Hané – hrobka Kinských Studie rekonstrukce*, Olomouc, 1986, zpráva uložena na Stavebním úřadě městyse Náměště na Hané.

komor, vyústěné do soklu stavby, tak vnější izolace živící a jílem.¹⁰⁰

Mohutné dřevěné dveře nám umožní vstoupit do této jednodlní nečleněné kaple [16]. Vnitřní výmalba je z velké části dochovaná. Jedná se o jemnou pomněnkovou barvu s lehkým mramorováním. Nástropní malba je také ve světle modrých odstínech, ohraničena okrovými pásy s ornamenty a ze stropu visí prostý lustr s pěti rameny. Po stranách lodi jsou umístěny dřevěné lavice. Po pravé straně jsou tři lavice ze stejného typu dřeva. Po těchto lavicích, tedy přímo před oltářem, je umístěna jedna lavice na levé i pravé straně. Obě lavice jsou vyrobeny ze stejného druhu dřeva i se stejným dekorem. Vypovídá to o tom, že původně byly v kapli jen lavice dvě, jedna na pravé a druhá na levé straně a poslední tři lavice byly časem přidány. Hlavní dominantou stavby je ale dřevěný skříňový retábl, ze stejného kusu dřeva jako původní lavice. Ve středu oltářní skříňe je usazena malá dřevěná soška Panny Marie s Ježíškem. V interiéru kaple si můžeme povšimnout jediného obrazu, pověšeného nad oltářem. Jedná se o vyobrazení oplakávání Krista v mohutném dřevěném rámu, avšak autor tohoto obrazu není znám. Oltářní retábl ukrývá po obou stranách dveře. Pravé mají pouze účel dekorativní a za levými dveřmi nalezneme schodiště

Obr. 16 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, interiér kaple

¹⁰⁰ Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů Praha, technická zpráva, *Náměšť na Hané – hrobka Kinských Studie rekonstrukce*, Olomouc, 1986, zpráva uložena na Stavebním úřadě městyse Náměště na Hané.

podél vnitřního líce polokruhovitěho ukončení presbytáře. Toto schodiště nám umožňuje přístup do podzemních prostor. Přístup do podzemí je také otvorem ve středu kaple.¹⁰¹

Po sestoupení po točitém schodišti [17] se konečně ocitáme v kryptě hrabat Kinských. Prostor je členěný na hlavní místnost a dvě postranní lodi, [19] [20] které jsou výrazně menší. Prostor je zaklenut křížovou klenbou. Původně byly rakve s nebožtíky uloženy v postranních místnostech krypty. Kvůli vysoké vlhkosti byly rakve přemístěny do lodě hlavní a dodnes zde leží vedle sebe. Ještě, než se dostaneme k samotným rakvím, zmíním, že před nimi stojí ve středu malé dřevěné modlitebni klekátko. Jedinou výzdobu zde tvoří dřevěný kříž, umístěný na stěně za rakvemi a ze stropu visí kovový svícen. Atmosféra, která zde panuje je nepopsatelná.

Obr. 17 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, schodiště do krypty

Obr. 18 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, rakve Kinských v kryptě

V kryptě je uloženo sedm těl [18] ze tří generací hrabat Kinských.¹⁰² První zde pochované tělo patřilo Františku Josefu Kinskému, který byl původně pohřben na hřbitově u kostela a po vystavění této hrobky sem byly ostatky hraběte přesunuty. Manželka Františka Josefa, hraběnka Terezie Kinská, zemřela roku 1874 ve Vídni a na své přání byla následně

¹⁰¹ Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů Praha, technická zpráva, *Náměšť na Hané – hrobka Kinských Studie rekonstrukce*, Olomouc, 1986, zpráva uložena na Stavebním úřadě městyse Náměšť na Hané.

¹⁰² David Papajík, Podivný hrabě Dominik Kinský a osudy náměšťských Kinských po roce 1848, in: David Papajík – Miroslav Šmíd, *Dějiny Náměště na Hané*, Náměšť na Hané 2022, s. 360.

do této hrobky přemístěna a pietně pochována. Pouze dva měsíce poté zemřel její syn hrabě Dominik Kinský, taktéž ve Vídni. Jeho tělo bylo v rodinné hrobce uloženo roku 1875. Další pohřeb se zde uskutečnil v roce 1876, kdy zemřel v pouhých dvaceti šesti letech František Kinský, syn Evžena I. Jeho rakev byla pietně umístěna vedle jeho zesnulého dědečka, babičky a strýce. Páté zde pochované tělo patří Evženu I. [21], který skonal v roce 1885 taktéž ve Vídni a na své přání byl do Náměště převezen. Statek po zesnulém Evženu I. zdědil jeho mladší syn Evžen II., který o něj nejevnil zájem a prodal ho své matce, hraběnce Marii Kinské. Ta statek vedla až do své smrti v roce 1903, kdy zemřela na zámku Tressdorf v Dolních Rakousích a následně byla pohřbena do rodinné hrobky na náměšťském hřbitově, ke svým příbuzným.¹⁰³ Její syn Evžen II. tedy znovu zdědil statek Náměšť na Hané a vlastnil ho dalších třináct let. Hrabě skonal bezdětný v roce 1939 a byl tak posledním z hrabat Kinských, uložených v této rodinné hrobce v Náměšti na Hané. [22]

Obr. 19 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, boční krypta

Obr. 20 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, boční krypta

3.4 Současný stav

Jak již víme, poslední tělo bylo do hrobky uloženo na konci třicátých let 20. století. Další desítky let tato výrazná dominanta náměšťského hřbitova chátrala. Až po 100 letech od

¹⁰³ Papajík (pozn. 102) s. 361.

vystavění se dočkala dlouho očekávané rekonstrukce. Na stavebním úřadě v Náměšti na Hané jsou dohledatelné doklady o stavební úpravě této hrobky.

Rekonstrukce započaly v listopadu roku 1986 a oslovena byla firma Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů s pobočkou v Olomouci. Ještě před opravami na stavbě byla sepsána technická zpráva o původním stavu hrobky a následné plány pro opravu. Stavební program byl plně nabitý. Obě boční lodě krypty byly často při deštích zaplavovány vodou v důsledku nedostatečné izolace teras. Nad nimi a do krypty se pravděpodobně dostávala i voda svedená ze střechy svody vyvedenými nad terénem.¹⁰⁴ Za deštivého počasí se v prostoru nahromadilo až 22 centimetrů vody. V důsledku toho byly omítky i zdivo navlhlé. Bylo tedy nutno odstranit tuto stávající omítku a prostor v kryptě nechat pořádně vysušit. Po vysušení podzemních prostor byly provedeny nové omítky a nové vnitřní nátěry. Poté bylo přistoupeno k vylíčení prostoru vápnem. Dalším opravy směřovaly na kamennou podlahu. Některé břidlicové čtverce byly sloupané a potřebovaly pořádně vyčistit. Schodiště v závěru kaple bylo sice zachovalé, avšak napadené silnou korozí. Vlhkost ve zdivu kaple dosahovala do výšky dvou metrů a omítky, tak jako v kryptě, začaly opadávat. Taktéž krytina a pozinkovaný plech byl napaden korozí a potřeboval větší péči. I vnější omítky jevíly známky dlouhodobého poškození, důsledkem povětrnostních vlivů, a fasáda byla z velké části zničená. Nejvíce poškozené byly pískovcové články – sokl, patky pilastrů a sloupky, které byly součástí zábradlí na terasách. Kolumbárium na jižní terase bylo od kaple nakloněno o 15 centimetrů a hrozilo zřícení. Další z důvodů zrušení této dostavby bylo zatékání vody do omítek a zdiva kaple. Jak jsem již zmínila, tyto opravy probíhaly od roku 1986 a ještě v roce 1990 se dodělávala nová krytina střechy včetně krovu. Já jsem objekt navštívila o třicet čtyři let později, tedy v roce 2024. Stavba působí zachovale. Terasy jsou zarostlé travou a přístup k nim je možný po polorozpadlém schodišti. Kaple se stále využívá a na přání nebožtíků se zde i nadále uskutečňují poslední rozloučení, avšak podzemní prostory slouží pouze jako pohřebiště rodiny Kinských a jejich rakve s ostatky zde odpočívají v pokoji.

¹⁰⁴ Okresní národní výbor odbor kultury v Olomouci, žádost o finanční dotaci na opravu hřbitovní kaple, *Zpráva o průběhu generální opravy hřbitovní kaple v Náměšti na Hané*, Náměšť na Hané, 1990, zpráva uložena na Stavebním úřadě městyse Náměště na Hané.

Tato pietní stavba je ve vlastnictví městyse Náměště na Hané a v roce 1953 se stala chráněnou kulturní památkou.¹⁰⁵

Obr. 21 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, tumba Evžena Kinského

Obr. 22 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, tumby Kinských v kryptě

4. Další rodinné hrobky v okolí

Jelikož rodových hrobek není v našem kraji mnoho, je namístě zmínit další rodinné hrobky ze stejného století v olomouckém kraji a následně je letmo porovnat s hrobkami stěžejními pro tuto diplomovou práci.

Funerální stavby, tak jako hrobka šlechticů von Baillou, nemusí být vystavěny pouze na hřbitově. Hrobka von Baillou byla vystavěna za městem uprostřed hájů a je tak jedinou rodinnou hrobkou z druhé poloviny 19. století, vystavěnou v okrese Přerov mimo hřbitov. Hrobka rodiny Kinských byla vystavěna taktéž za městem, avšak jako součást hřbitovního areálu.

¹⁰⁵ Evidenční list nemovité kulturní památky, památkový katalog, https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1033891, vyhledáno dne: 4. 9. 2023.

Městský hřbitov v Přerově se pyšní dokonce čtyřmi rodinnými hrobkami, avšak pouze tři pochází z druhé poloviny 19. století.

Rodina Psotova [23] si zde roku 1893 nechala vystavět neoklasicistní hrobku.¹⁰⁶

Stavba je vybavena mohutným portálem s postranními sloupy, nesoucími kládí včetně štítu s monumentálním

tympanonem. Nároží jsou zaoblená a zdobená bosáží.

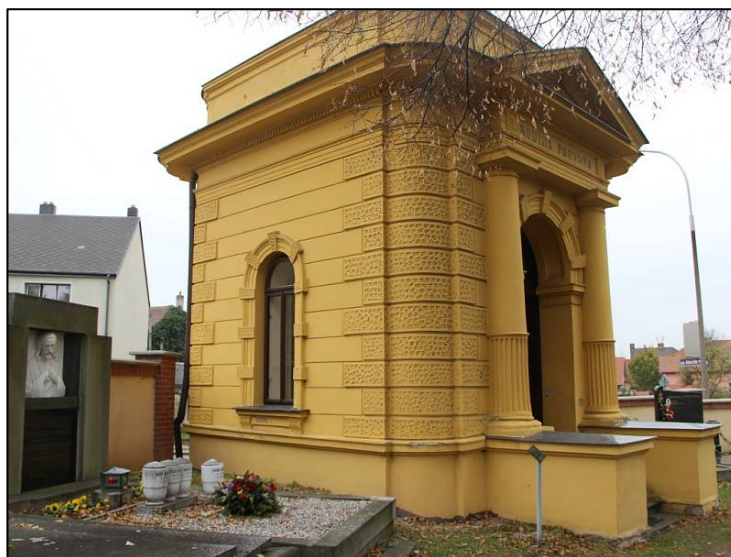
Sokl stavby je bez dekoru.

Okna po stranách jsou

segmentově zakončena a dekor zde tvoří ostění. Stavba je zakončena plochou střechou včetně atiky. Odpočívá zde Hynek Psota, bývalý lékárník, osvětový pracovník a podporovatel spolků. Další tělo patří Jaroslavu Psotovi, významnému učiteli, později řediteli Obchodní školy v Přerově. Ivo Váňa Psota byl sborový tanečník, později se stal předním sólistou ruského baletu a jeho tělo bylo taktéž uloženo v této hrobce. Po zrušení starého hřbitova byly do této hrobky přeneseny i ostatky bývalého přerovského starosty Františka Kramáře a jeho tělo zde odpočívá společně s rodinou Psotových.

Ve stejném roce, tedy 1893, byla na stejném hřbitově postavena i kaple rodiny Krejčířkových. Tato stavba nese výrazné znaky novorománské a dnes je ve velmi špatném stavu. Vlastnila ji rodina významných mlynářů z Přerova a v roce 2011 byla zakoupena novým majitelem.¹⁰⁷

Nejvíce podobných architektonických prvků s mnou popisovanými hrobkami nese hrobka rodiny Kokorových, taktéž umístěna na přerovském hřbitově. Vystavěna byla v roce 1896. Když se na tuto stavbu podívám, působí na mě jako spojení hrobky šlechticů von Baillou a hrobky rodiny Kinských v Náměšti na Hané. Nejčastěji používaný půdorys, a tedy

Obr. 23 Přerov, hrobka rodiny Psotovy, autor neznámý, 1893

¹⁰⁶ Skřebská (pozn. 11) s. 191.

¹⁰⁷ Ibidem, s. 170.

obdélník, byl použit i u této stavby. Tak jako u hrobky von Baillou si zde můžeme povšimnout odkaz na antiku v podobě použití edikuly, nejen u portálu, ale i u postranních oken. I tato stavba je na nárožích vybavena pilastry, ovšem zde jsou hlavice pilastrů s rostlinnými motivy a z hlavic motivy přechází v podobě reliéfu do fasády. Kladí je jednoduché a vlys nese tento důležitý nápis: „Hrobka rodiny Kokorovy.“. Podobností s hrobkou Kinských je zde hned několik, ale zmíním to, co je na první pohled zřejmé. Po obou stranách je i tato hrobka obehnaná terasami obdélníkového tvaru. Můžeme tedy odhadovat, že její krypta je členěna na hlavní a dvě boční lodě. Celkově je tato hrobka více zdobená a pietnost jí dodává kamenný kříž, který završuje sedlovou střechu. Odpočívá v ní Eduard Kokora, zakladatel první přerovské slévárny.¹⁰⁸

V neposlední řadě zazní něco málo o velkolepé stavbě, mauzoleu rodiny Kleinů, [24] situované v Sobotíně, malé vesničce na severní Moravě.¹⁰⁹

Franz (1800–1855) a **Albert** (1807–1877) **Kleinovi** byli moravští podnikatelé. Bratři pocházeli ze skromnějších poměrů z vesnice Přemyslov, dnes známé jako Loučná nad Desnou a sídlili na místním vízmberském panství.¹¹⁰ Odkoupili pivovary, pily a železárny v Sobotíně. Podnikali ve stavebnictví a po zakoupení železáren se věnovali převážně výrobě surového železa. Podíleli se tak při výstavbě nových železnic, mostů, silnic nebo třeba ocelových konstrukcí a patřili tak k důležitým osobám v průmyslovém rozvoji celé habsburské monarchie.¹¹¹ Byli natolik vážení, že se jim dostalo povýšení do šlechtického stavu. Albert Klein se stal roku 1864 rytířem a roku 1872 byl povýšen do stavu svobodných pánů. Starší z bratrů, Franz Klein, zůstal na vízmberském zámku a bratr Albert se usídlil na panství v Sobotíně.¹¹² Oba bratři měli podnikatelského ducha, a tak vysoko se vypracovali jen díky tvrdé práci a pílí. Na svět přivedli dohromady sedmnáct potomků, avšak ani jeden nezdědil větší podnikatelské schopnosti.

¹⁰⁸ Skřebská (pozn. 11) s. 166.

¹⁰⁹ O výstavbě hrobky pojednává: Barbora Křížová, *Příběh Mauzolea Kleinů v Sobotíně* (bakalářská práce), Univerzita Palackého, Katedra teorie a dějin výtvarných umění, Olomouc 2022.

¹¹⁰ Do roku 1948 se vesnice Loučná nad Desnou jmenovala Vízंबरk a vesnice Přemyslov je částí Loučné nad Desnou.

¹¹¹ Polách (pozn. 25) s. 169.

¹¹² *Ibidem*, s. 169.

Albert se jako jediný z rodu dožil vysokého věku a zemřel v sedmdesáti letech v roce 1877. Jeho ostatky byly uloženy do jednoduché hrobky při zdi kostela sv. Vavřince v Sobotíně. Vedení statku po otci převzali synové a započali stavbu velkolepého mauzolea.

Jelikož se synové narodili do bohaté a vážené rodiny, jednoduchý hrob u kostela jim nedostačoval. Na projekt sobotínské hrobky povolali vídeňského architekta Wenzela S. Baumheyera a práce na této stavbě započaly roku 1881. Vybrali místo na stráni naproti sobotínskému zámku, ve kterém se trvale usídlili. Kvůli nedostatku financí se stavební úpravy protáhly až do roku 1887.

Už od hlavní brány můžete vidět stavbu zasazenou v podhůří Jeseníků. Mauzoleum, okázalá sepulkrální architektura palladiovského typu, je postavené ve svahu [25] na mírném kopci.¹¹³ K hrobce jsou z levé i pravé strany vyšlapané cesty ohraničené alejí z mladých stromků a cesta vede obloukem. Po malé procházce alejí dojdeme k monumentální stavbě.

Obr. 24 Sobotín, mauzoleum Kleinů, Wenzel Siegfried Baumheyer, 1880–1887, pohled z jihu

¹¹³ Krejčířík (pozn. 26) s. 387.

Obr. 25 Sobotín, mauzoleum Kleinů, Wenzel Siegfried Baumheyer (návrh), Josef Bayer (realizace), 1885, hlavní brána do areálu mauzolea

Mauzoleum sestává ze dvou samostatných částí; krypty a nadzemní kaple. Samotná kaple stojí na terase, částečně zapuštěné do země, kdysi ohraničená balustrádou. Tato terasa je čtvercového půdorysu a tvoří zastřešení podzemních prostor. Její rozloha je výrazně větší než kaple, která je umístěna ve středu a vede k ní kamenné schodiště o osmi schodišťových stupních. Kaple je také postavena na čtvercovém půdorysu, avšak z bočních stěn vystupují rizality a od terasy je oddělena profilovaným soklem. [26]

Průčelí dominuje portikus, tvořen dvěma

Obr. 26 Sobotín, mauzoleum Kleinů, Wenzel Siegfried Baumheyer, 1880–1887, pohled ze severu

Obr. 27 Sobotín, mauzoleum Kleinů, Hans Rathausky, 1881, socha anděla na balustrádě ochozu kaple

sloupy s korintskými hlavicemi, na které dosedá kládí a trojúhelníkový fronton. Nároží stavby jsou opatřena pilastry s korintskou hlavicí a vnitřní rohy fasády zdobí konzoly umístěny pod architrávem. Vystupující rizality nenesou okno, ale niku s šambránou ukončenou parapetem zdoben zubořezem a prostou volutou. Rizality završuje trojúhelníkový fronton. U této hrobky na kládí dosedá balustráda, jež obíhá celou stavbu a každé nároží balustrády zdobí cínová socha anděla [27] s pohledem směřujícím dolů. Nad hlavní lodí se

tyčí tambur zakončený kopulí, lucernou a křížem. Tambur je prolomen osmi segmentově zakončenými okny, zvenčí zdobenými jemnou šambránou a postranními pilastry.

Jak již zaznělo, stavba je rozdělena na část kaple a podzemní prostory. Obě části mají vlastní vstup do krypty. Vchod nám umožní kamenné schodiště na jihozápadě stavby. Hrobka je vystavena na půdorysu čtverce a je zaklenuta křížovou klenbou. Na centrální prostor ze všech stran navazují menší místnosti, původně určené k pohřbívání. Do menších prostor vede vždy krátká chodba zaklenutá valenou klenbou a v následných malých místnostech jsou usazeny piedestaly pro případné uložení rakví.

Kapli tvoří centrální kruhová část, zaklenutá kopulí, se čtyřmi nikami. Zdi mezi nikami jsou v kapli zdobeny dvojicemi pilastrů s korintskými hlavicemi stojícími na postamentech. Mezi těmito pilastry se nachází malá nika a pod ní je umístěna malá soška. Dochovány jsou nástěnné ornamentální malby v tamburu a čtyři výjevy z bible a čtyři kardinální ctnosti vyobrazené v kupoli kaple.¹¹⁴ Pro nástěnnou malbu byl osloven malíř Franz Jobst.

První tělo zde bylo pohřbeno v roce 1887. Jednalo se o ostatky Alberta Kleina, přesunutě z hrobu od kostela sv. Vavřince.¹¹⁵ Postupně sem byly svezeny ostatky ostatních členů rodiny Kleinů a hrobka svůj účel plnila do roku 1919.¹¹⁶ V tomto roce bylo pohřbeno poslední tělo. Kvůli nadměrné vlhkosti a zatékání vody do krypty se sem přestalo pohřbívat. Kleinové nezháleli a snaha o obnovení pohřbů proběhla během rozsáhlé rekonstrukce v roce 1927, avšak vlhkost mezi tím prostoupila i do kaple. Zničená byla i freska v kupoli, kterou následně obnovil vídeňský malíř Udo Weith.¹¹⁷ Kapacita mauzolea dosahovala na čtyřicet těl, avšak uloženo sem bylo pouhých čtrnáct ve dvanácti rakvích. Během 2. světové války Kleinové odešli a mauzoleum se stalo objektem bez majitele. Vandalové vnikli do podzemních prostor a otevíraly rakve za účelem oloupení nebožtíků o drahé šperky. Publikace Drahomíra Polácha zmiňuje zápis z místní kroniky:

„Obvyklí ničitelé kaple i hrobky vnikli dovnitř vybouraným oknem i otevřením maskovaného poklopu uvnitř kaple, otevřeli rakve rozřezáním kovových krytů a tam uložené

¹¹⁴ Tereza Podhorová, technická zpráva, *Projekt záchrany kulturní památky Mauzoleum rodiny Kleinů v Sobotíně*, Sobotín 2023, zpráva uložena na místním Obecním úřadě.

¹¹⁵ Krejčířík (pozn. 26) s. 387.

¹¹⁶ Polách (pozn. 25) s. 171.

¹¹⁷ Polách (pozn. 25) s. 173.

mrtvolý oloupili o zlaté šperky. Mrtvolám vylámali i zlaté zuby. Ženské mrtvole ulomili i hlavu, aby se zmocnili náhrdelníku, zavěšeného na jejím krku. ¹¹⁸

Fasáda objektu dostala „nový kabát“ v podobě grafitů, nápisů a čmáranic. Okna v tamburu byla vytlučena, balustráda zničena. Štukatérské prvky v ní kaple byly zničeny, omítka včetně výmalby opadána, a i podlaha byla odloupána. Krypta se stala „domovem“ vlhkosti a plísně, rakve byly rozbité a ostatky poházené po celé stavbě. Během 60. let 20. století došlo k zabezpečení proti vniknutí. Proběhl úklid ostatků poházených po objektu, ale k jejich přesunutí do hrobky na hřbitově došlo až v roce 1999. Nejen zakladatel této sobotínské větve Albert Klein, ale i jeho příbuzní dnes společně odpočívají v hrobce u kostela sv. Vavřince.

Obec Sobotín je majitelem této hrobky od roku 1997 a roku 2018 započaly velké opravy za účelem obnovy a zpřístupnění tohoto impozantního díla veřejnosti. Oprav se dočkalo vstupní schodiště včetně podesty. V květnu roku 2019 započala rekonstrukce zadního schodiště do krypty, odvodnění a drenáž celého okolí památky.¹¹⁹ O dva měsíce později objekt postihla bouřka a došlo k vyvrácení a poničení celkem dvaceti stromů, které tím poškodily park i plot stavby. Bylo vydáno rozhodnutí o vykácení více jak 200 m³ dřevní hmoty, aby příště nedošlo k popadání stromů přímo na mauzoleum.¹²⁰ V kapli byly opraveny všechny štukové práce, podlaha je částečně odloupaná ale celý interiér již působí lepším dojmem. Rizalit přímo naproti vstupu slouží jako oltář s oltářní mensou. Postranní zdi mezi jednotlivými rizality jsou doplněny o dřevěné lavice určené k pomodlení. Na kapli navazuje tambur, který se oprav ještě nedočkal. Taktéž kupole v kapli má stále původní fresku; [28] již opravenou ve 20. letech 20. století, působí však velice zachovale.

¹¹⁸ Polách (pozn. 25) s. 174.

¹¹⁹ Tereza Podhorová, technická zpráva, *Projekt záchrany kulturní památky Mauzoleum rodiny Kleinů v Sobotíně*, Sobotín 2023, zpráva uložena na místním Obecním úřadě.

¹²⁰ Obec Sobotín, technická zpráva, *Kalamita v areálu parku mauzolea rodiny Kleinů v Sobotíně*, Sobotín 2019.

Obr. 28 Sobotín, Mauzoleum Kleinů, Franz Jobst, 1885–1887, freska v kupoli

Závěr

Sociální vrstvy se ve společnosti odpradávně separují ve způsobu žití včetně pohřbívání. Těla čarodějnic a zločinců nebyla uložena do hrobu, ale ponechána na veřejném místě, chudší i střední vrstva měla na výběr pochování do společné jámy či soukromých hrobů dle rozpočtu, avšak pro tuto práci zásadní je vrstva vyšší, tedy šlechta.¹²¹ Šlechtické rody si stavěly hrobky jako výraz svého vlivu a bohatství. Tyto hrobky také sloužily k uchování a zdůraznění rodové historie a tradic. Kromě umělecké hodnoty hrobky představovaly trvalou památku na významné členy rodiny.

Rodinná hrobka mohla být vystavěna jak na hřbitově, tak jako mnou vybraná hrobka rodu Kinských v Náměšti na Hané. Stejně tak i na místě odlehlém, charakteristickém smutkem a samotou přesně tak, jako hrobka rodu Von Baillou v Hustopečích nad Bečvou. Po navštívení obou těchto míst si je dovolím porovnat.

Rodinné funerální sídlo vystavěné jako součást hřbitova obklopené ostatními hroby působí komplexně. Nebožtíci uloženi v tumbách jsou součástí obrovského celku, a i v dnešní době se jim dostává klidu a odpočinku. K pietním místům se chováme s respektem a úctou a o tato sídla je většinou dobře postaráno. Prostor k vybudování hrobky rodu Von Baillou v Hustopečích nad Bečvou byl v době výstavby vybrán s rozumem. Hledali specifické místo, které je izolováno hájem nedaleko města. Časem se lesík vykácel a lidé se stěhují blíž a blíž k tomuto původně pietnímu místu. Najednou stojí chátrající hrobka na očích a stává se obětí vandalismu. Momentálně se v kryptě žádné ostatky nenacházejí, ale i nadále by si dle mého úsudku zasloužila alespoň kapku úcty. Není pravidlem, že každá rodinná krypta zbudovaná uprostřed lesů vždy skoncuje stejně a stane se obětí výtržníků. Avšak takovou jsem popsala mou zkušenost z navštívení.

Hrobka Kinských se stále využívá, a to pro uložení ostatků členů rodu, tak pro obřady. Opravena byla již v osmdesátých letech 19. století, což lze přičíst tomu, že je na exponovanějším a navštěvovanějším místě. Naopak „izolovaná“ hrobka rodu von Baillou se dočkala snah o opravu až mnohem později, stejně tak i samostatně stojící mauzoleum v Sobotíně.

¹²¹ Lenderová (pozn. 28) s. 280.

Obečně má tento typ stavby působit jednoduše a ušlechtilé. Kapli zdobí oltář, někdy též kenotafy a schodištěm posazeným za oltářem sejdeme do samotné hrobky. Tím tedy označujeme podzemní místnost, jenž byla ve většině případu mnohem větší než ona kaple, dle velikosti urozené rodiny či dostupných finančních prostředků. Možnosti jsou různé, od skromné jednoduché čtvercové místnosti po monumentální krypty na půdorysu kříže (mauzoleum rodiny Kleinů).¹²²

Tato diplomová práce ukázala, že rodové hrobky nejsou pouze fyzickými památkami, ale také důležitými historickými artefakty, které nám pomáhají lépe porozumět minulosti. Výzkum těchto hrobek nám umožňuje nahlédnout do společenské struktury a hodnotových systémů té doby, stejně jako do osobních příběhů a historických událostí spojených s jednotlivými rodinami.

Rodové hrobky jsou důležitou součástí kulturního dědictví a historie daného regionu. Jsou také často navštěvovány jako turistické atrakce pro svou architektonickou a historickou hodnotu.

¹²² Petrasová (pozn. 4) s. 70.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Olomouc, fond Farní úřad Náměšť na Hané 1874, karton č. 1, inv. č. 131.

ZA Opava, pob. Olomouc, fond Místní národní výbor Náměšť na Hané 1898–1960, Pamětní kniha obce, inv. č. 19.

ZA Opava, pob. Olomouc, Rodinný archiv Baillou Hustopeče nad Bečvou, inv. č. 11, karton č. 1 – *Korespondence a rozpočet prací na rodinné hrobce v Hustopečích*, nefol.

ZA Opava, pob. Olomouc, Rodinný archiv Baillou Hustopeče nad Bečvou, inv. č. 12, karton č. 1 – *Korespondence s městečkem Hustopeče ve stavebních záležitostech*, nefol.

Literatura

Marie Benešová, Funerální architektura v tvorbě českých architektů druhé poloviny 19. století, in: Helena Lorenzová - Taťána Petrasová (edd.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, s. 92–105.

Rostislav Čevela, Vybrané kapitoly z dějin medicíny, in: Libuše Čeledová – Jan Holčík, *Nové kapitoly ze sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví*, Praha 2017, s. 177–194.

Ludmila Fialová, Století demografické statistiky, in: Ludmila Fialová – Pavla Horská – Milan Kučera et al., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996, s. 133–192.

Jiří Gregorek, *Osudy: rod von Baillou a Hustopeče*, Praha 2005.

Gija Hekelová – Tomáš Jemelka – Markéta Ondrušková et al., *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Olomouc*, Olomouc 1997.

Jan Holčík, Vývoj péče o zdraví a jejich sociální podmíněnost, in: Libuše Čeledová – Jan Holčík, *Nové kapitoly ze sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví*, Praha 2017, s. 19–27.

Pavel Juřík, *Kinští: Bůh, čest, vlast*, Praha 2019.

Radmila Kokaislová – Josef Březina – František Chupík – et al., *Soupis nemovitých kulturních památek okresu Přerov*, Olomouc 2015.

Mojmír Krejčířík, *Kleinové: historie moravské podnikatelské rodiny*, Brno 2009.

Milena Lenderová, Stáří a smrt, in: Milena Lenderová – Tomáš Jiránek – Marie Macková, *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, Vydání druhé, doplněné, Praha 2017, s. 268–290.

Milena Lenderová, Od kolébky k pubertě, in: Milena Lenderová – Tomáš Jiránek – Marie Macková, *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, Vydání druhé, doplněné, Praha 2017, s. 183–206.

Olga Nešporová, *Funerary Practices in the Czech Republic*, London 2020.

Vladimír Pacovský – Hana Heřmanová, *Gerontologie*, Praha 1981.

David Papajík, Hrabata Kinští – poslední majitelé (1778–1848), in: David Papajík – Miroslav Šmíd, *Dějiny Náměště na Hané*, Náměšť na Hané 2022, s. 275–295.

David Papajík, Podivný hrabě Dominik Kinský a osudy náměšťských Kinských po roce 1848, in: David Papajík – Miroslav Šmíd, *Dějiny Náměště na Hané*, Náměšť na Hané 2022, s. 360–361.

Miroslav Pavlů, Náhrobky baronů Baillou a heraldické památky 19. století v Hustopečích nad Bečvou, *Zpravodaj/ Klub genealogů a heraldiků Ostrava XXVIII*, 1986, s. 71–75.

Taťána Petrasová, Utopie a pragmatismus osvícenské architektury: klasicistní hrobky a hřbitovy, in: Helena Lorenzová - Taťána Petrasová (edd.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, s. 65–78.

Drahomír Polách, *Historické toulky Šumperskem*, Štítý 2017.

Tomáš Pospěch, *Hranická architektura 1815–1948*, Hranice 2000.

Renata Skřebská, *Sepulkrální památky okresu Přerov*, Ostrava 2019.

Jan Šváb, *Kapitoly z dějin chirurgie v českých zemích*, Praha 2016.

Aleš Valenta, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004.

Vít Vlnas, Druhý život barokního pohřbu, in: Helena Lorenzová - Taťána Petrasová (edd.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, s. 15.

Constantin von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, Bd. 14, Wien 1865, s. 388–390.

Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty*, Praha 1995.

Pavel Zatloukal, *Příběhy z dlouhého století: architektura let 1750-1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002.

Internetové zdroje

Hrobka Kinských, památkový katalog, <https://pamatkovykatalog.cz/hrobka-kinskych-18647041>

vyhledáno dne: 4. 9. 2023

Hrobka Mattauschů, památkový katalog, <https://pamatkovykatalog.cz/hrobka-mattauschu-12187440>

vyhledáno dne: 5. 5. 2024.

Hrobka rodiny Haklovy, památkový katalog, <https://pamatkovykatalog.cz/pohrebni-kaple-haklova-14933313>

vyhledáno dne: 5. 5. 2024.

Hrobka rodu von Baillou, památkový katalog, <https://pamatkovykatalog.cz/hrobka-rodu-baillou-540770>

vyhledáno dne: 28. 6. 2023

Národní památkový ústav, hrobka Kinských, evidenční list památky z 26. 8. 1981, https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1033891

vyhledáno dne: 4. 9. 2023

Národní památkový ústav, hrobka rodu Baillou, evidenční list památky z 13. 5. 2013, https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=366204

vyhledáno dne: 27. 6. 2023

Pohřební kaple rodiny Schmidtů, památkový katalog,

<https://www.pamatkovykatalog.cz/pohrebni-kaple-rodiny-schmidtu-10958866>

vyhledáno dne: 5. 5. 2024.

Nepublikované zdroje

Alena Jurková, *Zámek v Hustopečích nad Bečvou* (diplomová práce), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2007.

ARTING plus, s. r. o. projekční a inženýrská kancelář, dokumentace pro vydání stavebního povolení, *Stavební úpravy střechy hrobky rodu Baillou*, Valašské Meziříčí, 2018, zpráva uložena na úřadu městyse Hustopeče nad Bečvou.

Barbora Křížová, *Příběh Mauzolea Kleinů v Sobotíně* (bakalářská práce), Univerzita Palackého, Katedra teorie a dějin výtvarných umění, Olomouc 2022.

Ministerstvo kultury, *Řízení o prohlášení hrobky rodu Baillou, na parcele č. 336 a na parcele č. 337/3, spolu s parcelou č. 336 a parcelou č. 337/3, k. ú. Hustopeče nad Bečvou, obec Hustopeče nad Bečvou, okres Přerov, Olomoucký kraj*, za kulturní památku – rozhodnutí o prohlášení za kulturní památku, Praha 2013.

Obec Sobotín, technická zpráva, *Kalamita v areálu parku mauzolea rodiny Kleinů v Sobotíně*, Sobotín 2019.

Okresní národní výbor odbor kultury v Olomouci, žádost o finanční dotaci na opravu hřbitovní kaple, *Zpráva o průběhu generální opravy hřbitovní kaple v Náměšti na Hané*, Náměšť na Hané, 1990, zpráva uložena na Stavebním úřadě městyse Náměště na Hané.

Stanislav Kollár, *Hustopečský hřbitov*, Historický průzkum. Hustopeče nad Bečvou 2011, nepublikováno, soukromý archiv.

Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů Praha, technická zpráva, *Náměšť na Hané – hrobka Kinských Studie rekonstrukce*, Olomouc, 1986, zpráva uložena na Stavebním úřadě městyse Náměště na Hané.

Tereza Podhorová, technická zpráva, *Projekt záchrany kulturní památky Mauzoleum rodiny Kleinů v Sobotíně*, Sobotín 2023, zpráva uložena na místním Obecním úřadě.

Seznam obrazové přílohy

Obr. 1 Hustopeče nad Bečvou, Hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887. Foto: Michaela Radová

Obr. 2 Stavební povolení, 1886, ZA Opava, pob. Olomouc, Rodinný archiv Baillou Hustopeče nad Bečvou; inv. č. 12, karton č. 1 – Korespondence s městečkem Hustopeče ve stavebních záležitostech, nefol. Foto: Michaela Radová

Obr. 3 Stavební povolení, 1886, ZA Opava, pob. Olomouc, Rodinný archiv Baillou Hustopeče nad Bečvou; inv. č. 12, karton č. 1 – Korespondence s městečkem Hustopeče ve stavebních záležitostech, nefol. Foto: Michaela Radová

Obr. 4 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, autor neznámý, 1885–1887, socha Naděje. Foto: Michaela Radová

Obr. 5 Faktura výdajů, Czerney & Comp., 1887–1888 ZA Opava, pob. Olomouc, Rodinný archiv Baillou Hustopeče nad Bečvou; inv. č. 12, karton č. 1 – Korespondence s městečkem Hustopeče ve stavebních záležitostech, nefol. Foto: Michaela Radová

Obr. 6 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, autor neznámý, 1885–1887, socha Žalu. Foto: Michaela Radová

Obr. 7 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887, detail nároží. Foto: Michaela Radová

Obr. 8 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887, apsida, pohled ze severovýchodu. Foto: Michaela Radová

Obr. 9 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887, interiér, pohled na apsidu. Foto: Michaela Radová

Obr. 10 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887, schodiště do krypty. Foto: Michaela Radová

Obr. 11 Hustopeče nad Bečvou, hrobka von Baillou, Zachariáš Hermann, 1885–1887, krypta. Foto: Michaela Radová

Obr. 12 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, pohled ze severovýchodu. Foto: Michaela Radová

Obr. 13 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, detail průčelí kaple, pohled z východu. Foto: Michaela Radová

Obr. 14 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, apsida kaple, pohled z jihozápadu. Foto: Michaela Radová

Obr. 15 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, pravá terasa, pohled ze severozápadu. Foto: Michaela Radová

Obr. 16 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, interiér kaple. Foto: Michaela Radová

Obr. 17 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, schodiště do krypty. Foto: Michaela Radová

Obr. 18 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, rakve Kinských v kryptě. Foto: Michaela Radová

Obr. 19 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, boční krypta. Foto: Michaela Radová

Obr. 20 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, boční krypta. Foto: Michaela Radová

Obr. 21 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, tumba Evžena Kinského. Foto: Michaela Radová

Obr. 22 Náměšť na Hané, Hrobka Kinských, 1871, tumby Kinských v kryptě. Foto: Michaela Radová

Obr. 23 Přerov, hrobka rodiny Psotovy, autor neznámý, 1893. Foto: Michaela Radová

Obr. 24 Sobotín, mauzoleum Kleinů, Wenzel Siegfried Baumheyer, 1880–1887, pohled z jihu

Obr. 25 Sobotín, mauzoleum Kleinů, Wenzel Siegfried Baumheyer (návrh), Josef Bayer (realizace), 1885, hlavní brána do areálu mauzolea. Foto: Michaela Radová

Obr. 26 Sobotín, mauzoleum Kleinů, Wenzel Siegfried Baumheyer, 1880–1887, pohled ze severu. Foto: Michaela Radová

Obr. 27 Sobotín, mauzoleum Kleinů, Hans Rathausky, 1881, socha anděla na balustrádě ochozu kaple. Foto: Michaela Radová

Obr. 28 Sobotín, Mauzoleum Kleinů, Franz Jobst, 1885–1887, freska v kupoli. Foto: Michaela Radová

Autorka práce	Michaela Radová Katedra dějin umění Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Vedoucí práce	Mgr. Zuzana Macurová, Ph.D.
Název česky	Rodové hrobky z 2. poloviny 19. století v Olomouckém kraji
Název anglicky	Family tombs from second half of the 19th century in the Olomouc region
Anotace česky	Bakalářská práce bude věnována rodovým hrobkám vystavěným ve druhé polovině 19. století v Olomouckém kraji. V práci se zaměřím na tři konkrétní sepulkrální památky – pohřební kapli šlechtického rodu von Baillou v Hustopečích nad Bečvou, rodinnou hrobku hrabat Kinských v Náměšti na Hané a mauzoleum rodiny Kleinů v Sobotíně. Jednotlivé stavby představím nejen z architektonického hlediska, ale i z kulturně historického. Představím osudy jednotlivých rodů, kterým hrobky patřily, a také jejich působení v regionu (s důrazem zejména na postavy stavebníků). Pokusím se nastínit možné motivace stavebníků a rovněž význam těchto sepulkrálních staveb pro rody i dobovou společnost.
Anotace anglicky	The bachelor thesis will be dedicated to family tombs built in the second half of the 19th century in the Olomouc region. The thesis will focus on three specific sepulchral monuments – the funerary chapel of the noble family von Baillou in Hustopeče nad Bečvou, the family tomb of the Counts of Kinský in Náměšť na Hané, and the mausoleum of the Klein family in Sobotín. I will introduce each structure not only from an architectural perspective but also from a cultural-historical one. I will present the destinies of the individual families to whom the tombs belonged, as well as their influence in the region (with a particular emphasis on the figures of the builders). I will attempt to outline the possible motivations of the builders and also the significance of these sepulchral structures for the families and contemporary society.
Klíčová slova	Sepulkrální architektura 19. století, hrobky, Morava, šlechticové, von Baillou, Kinští, Kleinové, mauzoleum, pohřbívání, smrt
Počet stran	67
Počet znaků	83 266
Jazyk práce	Čeština